

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

**Ο ρόλος της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας στην
υλοποίηση του ΕΣΠΑ 2014-2020 και την επίτευξη των
στόχων της περιφερειακής πολιτικής**

Τιμόθεος Ρέκκας

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2023

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Master Program in
«Governance and Public Policies»

**The role of the Hellenic Development Bank on the
implementation of Partnership Agreement 2014-2020
and the achievement of regional policy's goals**

Timotheos Rekkas

Corinth, September 2023

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα, ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του συγγραφέα και η επιβλέπουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις, ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο δηλών

Τιμόθεος Ρέκκας

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κ. Παναγιώτα Μανώλη για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή της κατά την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές» για τη συνεργασία και την πολύτιμη συνεισφορά τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών.

Ο ρόλος της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας στην υλοποίηση του ΕΣΠΑ 2014-2020 και την επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής

Σημαντικοί όροι: Αναπτυξιακές Τράπεζες, χρηματοδοτικά εργαλεία, περιφερειακή πολιτική, εταιρική σχέση, ΕΣΠΑ, μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), πρόσβαση σε χρηματοδότηση.

Περίληψη

Οι Αναπτυξιακές Τράπεζες ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία των Δημόσιων Τραπεζών και τη δημόσια σφαίρα και αποτελούν τον εκτελεστικό βραχίονα της δημόσιας παρέμβασης για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων που προσφέρουν για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση. Κατέχοντας την απαιτούμενη τεχνογνωσία οι Αναπτυξιακές Τράπεζες, έχουν τη δυνατότητα να συνάπτουν συνεργασίες με ιδιωτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και διεθνείς χρηματοδοτικούς θεσμούς με σκοπό την παροχή χρηματοδοτικών εργαλείων για τη βελτίωση των όρων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Σε επίπεδο κρατών-μελών της ΕΕ-27, οι Αναπτυξιακές Τράπεζες μπορούν να διαχειρίζονται μεταξύ άλλων και συγχρηματοδοτούμενους πόρους των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων για την επίτευξη των στόχων της κοινής περιφερειακής πολιτικής. Στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης μεταξύ της Ελλάδας και της ΕΕ-27, τα χρηματοδοτικά εργαλεία εντάχθηκαν στο ΕΣΠΑ 2014-2020 για την επίτευξη του θεματικού στόχου για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ. Εξετάζοντας ως μελέτη περίπτωσης τα χρηματοδοτικά εργαλεία δανειακού τύπου του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II (ΤΕΠΙΧ II) της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας τα οποία συγχρηματοδοτήθηκαν από το ΕΣΠΑ 2014-2020, η παρούσα εργασία καταλήγει στα ακόλουθα συμπεράσματα: (α) Οι ποσοτικοί στόχοι του ΤΕΠΙΧ II, δηλαδή το συνολικά διαθέσιμο ποσό των συγχρηματοδοτούμενων πόρων για χρηματοδοτικά εργαλεία καθώς κι ένα σημαντικό μέρος του χρηματοδοτικού κενού καλύφθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό.

Κάτι που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην έκτακτη ρευστότητα που πρόσφερε το ΤΕΠΙΧ ΙΙ για την αντιμετώπιση των αρνητικών οικονομικών συνεπειών των μέτρων έναντι της πανδημίας Covid-19. (β) Ωστόσο, τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ ΙΙ δεν άφησαν ιδιαίτερα αναπτυξιακά αποτελέσματα στην ελληνική οικονομία, κάτι που αποτέλεσε στόχο της περιφερειακής πολιτικής στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020. Επιπρόσθετα, το κυριότερο πρόβλημα των ελληνικών ΜμΕ που είναι η πρόσβαση σε χρηματοδότηση, δεν αντιμετωπίστηκε επιτυχώς, καθώς μόλις τρεις στις εκατό ΜμΕ είχαν πρόσβαση σε τραπεζικό δανεισμό μέσω του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, γεγονός το οποίο έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

The role of the Hellenic Development Bank on the implementation of Partnership Agreement 2014-2020 and the achievement of regional policy's goals

Keywords: Development Banks, financial instruments, regional policy, Partnership Agreement, Partnership Agreement, SMEs, access to finance

Abstract

Development Banks belong to the public sphere as a broader category of Public Banks and they undertake the implementation of public intervention to strengthen entrepreneurship through financial instruments to facilitate access to finance for enterprises. Possessing the required expertise, Development Banks are able to create partnerships with private and international financial institutions for the provision of financial instruments to improve business financing conditions for enterprises. At the level of the EU-27 member-states, Development Banks can manage, among others, co-financed resources of the European Structural and Investment Funds to achieve the objectives of the common regional policy. Financial instruments were included in the Partnership Agreement 2014-2020 signed between the Hellenic Republic and the EU-27 to achieve the thematic objective of strengthening entrepreneurship and improving the competitiveness of SMEs. Examining as case study the debt financial instruments of the Entrepreneurship Fund II of the Hellenic Development Bank which were co-financed by the Partnership Agreement 2014-2020, the current thesis reaches the following conclusions: (a) The total available amount of co-financed resources was fully covered, as well as a significant part of the funding gap due to the financial instruments implemented to deal with the negative economic consequences of the measures against the Covid-19 pandemic. (b) Nevertheless, financial instruments of the Entrepreneurship Fund II do not seem to have left particularly developmental results in the Greek economy which was the goal of regional policy in the context of Partnership Agreement 2014-2020. Additionally, the main problem of Greek SMEs, i.e., access to finance, was not resolved, as only three out of one hundred SMEs managed to receive a bank loan through the financial instruments of the Entrepreneurship Fund II, which does not contribute positively to the development of the Greek economy.

Περιεχόμενα

Περίληψη	i
Abstract	iii
Κατάλογος Πινάκων	vi
Κατάλογος Διαγραμμάτων	vii
Ακρωνύμια	viii

ΕΙΣΑΓΩΓΗ **1**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το ΕΣΠΑ 2014-2020 **4**

1.1 Η γένεση και αναγκαιότητα της περιφερειακής πολιτικής	4
1.2 Στόχοι και Μέσα της Περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ	5
1.3 Το ΕΣΠΑ 2014-2020 ως αναπτυξιακό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Αναπτυξιακές Τράπεζες και Χρηματοδότηση της Ισόρροπης Ανάπτυξης και Συνοχής **13**

2.1 Αναπτυξιακές Τράπεζες: έννοιες και χαρακτηριστικά	13
2.2 Η σημασία των Αναπτυξιακών Τραπεζών	16
2.3 Αναπτυξιακές Τράπεζες στην Ευρώπη: Γερμανία, Ιταλία, Ην. Βασίλειο	19
2.4 Χρηματοδοτικά εργαλεία	23
2.5 Η σημασία της ενίσχυσης των ΜμΕ για την περιφερειακή ανάπτυξη	26
2.5.1 Η χρηματοδότηση των ΜμΕ στην Ελλάδα	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα ως φορέας χρηματοδότησης	29
3.1 Ιστορικό και αναγκαιότητα της ΕΑΤ	29
3.2 Στόχοι της ΕΑΤ	30
3.3 Ανασκόπηση δράσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων της ΕΑΤ	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η περίπτωση του ΤΕΠΙΧ II της ΕΑΤ στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020	35
4.1 Σύσταση του ΤΕΠΙΧ II	35
4.2 Χρηματοδοτικά εργαλεία ΤΕΠΙΧ II στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020	38
4.2.1 Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρογράμματα I & II	40
4.2.2 Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρόγραμμα III	41
4.2.3 Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρόγραμμα IV	42
4.3 Περιφερειακή διάσταση του ΤΕΠΙΧ II	42
4.4 Αξιολόγηση αποτελεσμάτων ΤΕΠΙΧ II	45
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	51
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	57

Κατάλογος Πινάκων

Αριθμός Πίνακα	Τίτλος Πίνακα	Σελίδα
Πίνακας 4.1:	ΤΕΠΙΧ II – Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Χαρακτηριστικά Υποπρογραμμάτων I, II, III και IV	39
Πίνακας 4.2:	ΤΕΠΙΧ II – Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρογράμματα I, II, III και IV	46
Πίνακας 4.3:	ΤΕΠΙΧ II - Πορεία υλοποίησης Υποπρογραμμάτων I, II, III και IV	47
Πίνακας 4.4:	Συγκριτικά στοιχεία μεταξύ ΤΕΠΙΧ I και ΤΕΠΙΧ II	48

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Αριθμός Διαγράμματος	Τίτλος Διαγράμματος	Σελίδα
Διάγραμμα 4.1:	Αριθμός δανείων ΤΕΠΙΧ ΙΙ – ΕΠΑνΕΚ άνα Περιφέρεια	43
Διάγραμμα 4.2:	Περιφερειακή διάσταση πόρων ΤΕΠΙΧ ΙΙ (ΕΠΑνΕΚ)	44
Διάγραμμα 4.3:	Αιτήσεις, εγκρίσεις, συμβάσεις κι εκταμιευμένα δάνεια ΤΕΠΙΧ ΙΙ	44
Διάγραμμα 4.4:	Συνολικές εκταμιεύσεις ΤΕΠΙΧ ΙΙ	47
Διάγραμμα 4.5:	Εκταμιεύσεις άνα Υποπρόγραμμα ΤΕΠΙΧ ΙΙ	47
Διάγραμμα 4.6:	Ανεξόφλητα δάνεια ΜμΕ	49

Ακρωνύμια

Ελληνικά

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΓΑΚ: Γενικός Απαλλακτικός Κανονισμός κατά κατηγορίες ενισχύσεων

ΕΑΤ: Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΠΑνΕΚ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα – Επιχειρηματικότητα - Καινοτομία

ΕΤΕΑν: Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης

ΕΔΕΤ: Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία

ΕΤΣΕ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων

ΕΣΕΕ: Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης

ΕΣΠΑ: Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα – Επιχειρηματικότητα - Καινοτομία

ΜμΕ: Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΠΔΕ: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

ΠΕΠ: Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

ΣΔΙΤ: Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα

ΣΕΕ: Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΛΕΕ: Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΤΑΝεΟ: Ταμείο Νέας Οικονομίας
ΤΕΜΠΜΕ: Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων
ΤΕΠΙΧ I: Ταμείο Επιχειρηματικότητας I
ΤΕΠΙΧ II: Ταμείο Επιχειρηματικότητας II
ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών
ΤτΕ: Τράπεζα της Ελλάδας
ΥΑ: Υπουργική Απόφαση
ΥπΑνΑν: Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας
ΥπΟιΑν: Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης
ΥπΟιΑνΤ: Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού
ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

Ξενόγλωσσα

CDP: Cassa Depositi e Prestiti
CEB: Council of Europe Development Bank
COSME: Competitiveness SMEs
DFIs: Development Finance Institutions
EBRD: European Bank for Reconstruction and Development
EFG: Equity Facility for Growth
EIB: European Investment Bank
EIF: European Investment Fund

KfW: Kreditanstalt für Wiederaufbau

LGF: Loan Guarantee Facility

NBDs: National Development Banks

NUTS: Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques

OECD: Organization for Economic Co-operation and Development

PDBs: Public Development Banks

PDBIs: Public Development Banks and Institutions

SAFE: Survey on Access to Finance for Enterprises

SBA: Small Business Act

SIBs: State Investment Banks

S-ODBs: State-Owned Development Banks

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας παρουσιάζεται ο ρόλος της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας (ΕΑΤ) και του προκατόχου της Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑν) στην επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, μέσω της διευκόλυνσης της πρόσβασης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε τραπεζική χρηματοδότηση με τη χρήση συγχρηματοδοτούμενων πόρων του ΕΣΠΑ 2014-2020, το οποίο αποτέλεσε βασικό αναπτυξιακό εργαλείο της χώρας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας. Στους εν λόγω φορείς ανατέθηκε η υλοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων δανειακού τύπου με πόρους του ΕΣΠΑ 2014-2020 με σκοπό τη διευκόλυνση της πρόσβασης των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜμΕ) σε χρηματοδότηση, που αποτελεί θεμελιώδη όρο για την αναπτυξιακή διαδικασία.

Η επικέντρωση στη χρηματοδότηση των ΜμΕ προέκυψε, αφενός λόγω της σημαντικής συμβολής τους στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή κι αφετέρου, λόγω της ιδιαίτερα χαμηλής προσφοράς δανειακών κεφαλαίων από την πλευρά των ιδιωτικών τραπεζών κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, με αποτέλεσμα η πρόσβαση σε χρηματοδότηση να αποτελεί σταθερά το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα τελευταία χρόνια οι ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια. Τα χρηματοδοτικά εργαλεία προσφέρονται μέσα από τη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα συμβάλλοντας στη μόχλευση πόρων από τον ιδιωτικό τομέα, η οποία οδηγεί στην αύξηση των διαθέσιμων πόρων για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Παράλληλα, συμβάλουν στη χορήγηση κεφαλαίων προς τις επιχειρήσεις με ευνοϊκούς όρους και ιδιαίτερα προς τις ΜμΕ που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα.

Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ αποτελεί ειδικό θεματικό στόχο του ΕΣΠΑ 2014-2020 που χρηματοδοτήθηκε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία» (ΕΠΑνΕΚ). Το ΕΠΑνΕΚ αποτέλεσε την κύρια πηγή χρηματοδότησης των χρηματοδοτικών εργαλείων δανειακού τύπου του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II

(ΤΕΠΙΧ ΙΙ) για την επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ, τα οποία προσφέρθηκαν αρχικά μέσω του ΕΤΕΑν και στη συνέχεια, μέσω της ΕΑΤ.

Η παρούσα εργασία εξετάζει ως μελέτη περίπτωσης τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ ΙΙ της ΕΑΤ και την επίδρασή τους στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ μέσω της αντιμετώπισης του προβλήματος χρηματοδότησής τους την προγραμματική περίοδο 2014-2020, κατά τη διάρκεια της οποίας εκδηλώθηκαν τρεις διαδοχικές κρίσεις (οικονομική, πανδημία Covid-19, πόλεμος στην Ουκρανία). Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της εργασίας είναι κατά πόσο η χρηματοδότηση της ΕΑΤ μέσω του ΕΣΠΑ 2014-2020 και ειδικότερα του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, επέδρασε θετικά στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και στην επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Καθώς το ζήτημα της ανάπτυξης είναι σύνθετο και πολυπαραγοντικό και προκειμένου να απαντηθεί το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα, η εργασία εστιάζει συγκεκριμένα στην υποστήριξη των ΜμΕ στην Ελλάδα λόγω της βαρύνουσας σημασίας τους στην ελληνική οικονομία. Όσον αφορά στη μεθοδολογία, η εργασία στηρίζεται στην ποιοτική έρευνα και την ανάλυση ποσοτικών δεδομένων από δευτερογενείς πηγές.

Η εργασία διαρθρώνεται ως εξής: Στην πρώτη ενότητα, αποτυπώνονται οι κυριότερες διαστάσεις της κοινής περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ και του ΕΣΠΑ 2014-2020, όπως διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης ως αναπτυξιακό εργαλείο, για την επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ. Στη δεύτερη ενότητα, παρουσιάζονται οι Αναπτυξιακές Τράπεζες και η σημασία τους για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης και της συνοχής μέσω της δυνατότητάς τους να κινητοποιούν δημόσιους και ιδιωτικούς πόρους για τη δημιουργία χρηματοδοτικών εργαλείων που συμβάλουν στη βελτίωση των όρων πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση. Ακολουθούν παραδείγματα αναπτυξιακών τραπεζών από ευρωπαϊκές χώρες, ενώ παράλληλα, αναδεικνύεται, ιδιαίτερα στην ελληνική περίπτωση, ο σημαντικός ρόλος των ΜμΕ για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, καθώς και στοιχεία που αφορούν την αδυναμία πρόσβασής τους σε χρηματοδότηση. Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η ιστορική διαδρομή προς την ίδρυση της ΕΑΤ με αναφορά στους προκατόχους ΕΤΕΑν και ΤΕΜΠΜΕ, καθώς και μία ανασκόπηση των προγραμμάτων που υλοποίησε στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020. Στην τέταρτη ενότητα παρουσιάζεται το ΤΕΠΙΧ ΙΙ που χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά με πόρους του ΕΣΠΑ 2014-2020 και ακολουθεί ανάλυση και αποτίμηση των χρηματοδοτικών του εργαλείων κατά την υπό εξέταση

χρονική περίοδο. Στην τελευταία ενότητα παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΣΠΑ 2014-2020

Το κεφάλαιο αυτό επιχειρεί να αναδείξει τα βασικά στοιχεία της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ και του ΕΣΠΑ ως εργαλείων για την οικονομική ανάπτυξη, τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και την κοινωνική συνοχή. Η ενίσχυση των ΜμΕ αποτελεί σημαντικό πυλώνα για την επίτευξη του στόχου μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων και την κοινωνική συνοχή. Η ΕΑΤ, μέσω και των χρηματοδοτικών εργαλείων που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ και διευκολύνουν την πρόσβαση των ΜμΕ σε χρηματοδότηση, συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική και κοινωνική συνοχή, καθώς και στη μείωση των ανισοτήτων.

1.1 Η γένεση και αναγκαιότητα της περιφερειακής πολιτικής

Το πρώτο βήμα για την κοινή περιφερειακή πολιτική έγινε μετά την πρώτη διεύρυνση της ΕΟΚ το 1973¹, καθώς η Συνθήκη της Ρώμης (1957) έκανε γενική αναφορά στο στόχο μείωσης των διαφορών ανάμεσα στις διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές της Κοινότητας. Πράγματι, αποτέλεσμα της πρώτης διεύρυνσης ήταν η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) για τη χρηματοδότηση της περιφερειακής πολιτικής με στόχο τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Οι διευρύνσεις που ακολούθησαν² ανέδειξαν περαιτέρω την αναγκαιότητα θεσμοθέτησης της κοινής περιφερειακής πολιτικής προκειμένου να αποτελέσει διακηρυγμένο στόχο της Κοινότητας.

Το αποφασιστικό βήμα προς την κατεύθυνση αυτή έγινε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986), στο πλαίσιο της οποίας αναγνωρίστηκε η θεμελιώδης συμβολή της κοινής περιφερειακής πολιτικής για την κοινωνική και οικονομική συνοχή και την οικονομική ολοκλήρωση, καθώς και η ανάγκη συντονισμού των χρηματοδοτικών

---

¹ Οι χώρες που εισχώρησαν στην ΕΟΚ το 1973 ήταν η Μεγάλη Βρετανία, η Ιρλανδία και η Δανία.

² 1981: Ελλάδα, 1986: Ισπανία και Πορτογαλία.

μέσων, πόρων και πολιτικών. Συγκεκριμένα, η περιφερειακή πολιτική συμπεριλήφθηκε στο ειδικό κεφάλαιο «Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή» ως άρθρο 130 που προσαρτήθηκε στη Συνθήκη της Ρώμης (Κατσιγιάννη 2008, σελ. 14). Άμεσο αποτέλεσμα ήταν η μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1988 μέσω του καθορισμού ειδικού πακέτου μέτρων στο πλαίσιο του Σχεδίου Ντελόρ³ (Μούσης 2018, σελ. 228), το οποίο είχε ως στόχο τη μεταβίβαση χρηματοδοτικών πόρων προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της Κοινότητας για τη σταδιακή επίτευξη των στόχων της περιφερειακής και οικονομικής συνοχής.

Η κοινή περιφερειακή πολιτική εντάχθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας (2007). Ειδικότερα, το άρθρο 3 της ΣΕΕ, αναφέρεται ρητά στο στόχο για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, ενώ παράλληλα στο άρθρο 174 της ΣΛΕΕ γίνεται ρητή αναφορά στο στόχο μείωσης των διαφορών μεταξύ περισσότερο και λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών (Μούσης 2018, σελ. 232). Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω των αρμόδιων υπηρεσιών της (Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού και Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής), παρακολουθεί στενά και συντονίζει την κοινή περιφερειακή πολιτική σε κάθε προγραμματική περίοδο, με την έκδοση ειδικού κανονιστικού πλαισίου για τις κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα, καθώς και κατευθυντήριων γραμμών για τις κρατικές περιφερειακές ενισχύσεις.

1.2. Στόχοι και Μέσα της Περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ

Η κοινή περιφερειακή πολιτική εντάσσεται στις οριζόντιες πολιτικές της ΕΕ κι έχει ως κύριο στόχο τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων μέσα από τη μεταφορά πόρων από τις περισσότερο στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της ΕΕ. Δεν υποκαθιστά τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές, λειτουργεί στη βάση της αρχής της επικουρικότητας και συμπεριλαμβάνεται στις συντρέχουσες αρμοδιότητες της ΕΕ (Μούσης 2018, σελ. 227, Nugent 2012, σελ. 398). Στο πλαίσιο αυτό, η κοινή περιφερειακή πολιτική συντονίζει τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές με στόχο την ισόρροπη ανάπτυξη εντός της κοινής αγοράς και την αποφυγή της οικονομικής συγκέντρωσης σε ορισμένες περιφέρειες της ΕΕ. Η επίτευξη των στόχων της κοινής

---

³ Θέσπιση «πακέτου Ντελόρ Ι».

περιφερειακής πολιτικής προκύπτει μέσα από την αλληλεπίδρασή της με άλλες πολιτικές της ΕΕ, όπως η κοινωνική, η βιομηχανική, η περιβαλλοντική, γεωργική και η αλιευτική (Μούσης, 2018, σελ. 230).

Ο προσδιορισμός των περιφερειών της ΕΕ προς ενίσχυση γίνεται λαμβάνοντας υπόψη την Κοινή Ονοματολογία Εδαφικών Στατιστικών Μονάδων (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques - NUTS) σε επίπεδο NUTS 2⁴. Οι περιοχές προτεραιότητας για την παροχή ενίσχυσης μέσω των ΕΔΕΤ στο πλαίσιο της κοινής περιφερειακής πολιτικής καθορίζονται άνα προγραμματική περίοδο με συγκεκριμένο κανονιστικό πλαίσιο που ρυθμίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για την παρέμβαση των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ) με σκοπό την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων (Nugent 2012, σελ. 400). Για την περίοδο 2014-2020 και σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 1303/2013 για τα ΕΔΕΤ, οι ενωσιακοί πόροι για την προώθηση της ανάπτυξης και της απασχόλησης μέσω επενδύσεων χρηματοδοτούμενων από ΕΔΕΤ κατανεμήθηκαν σε τρεις κατηγορίες περιφερειών: (α) λιγότερο ανεπτυγμένες, με κατά κεφαλή Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) κάτω από το 75% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ, (β) στις περιφέρειες μετάβασης με κατά κεφαλή ΑΕΠ μεταξύ 75% και 90% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ, (γ) στις περισσότερο ανεπτυγμένες, με κατά κεφαλή ΑΕΠ πάνω από το 90% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ.

Η επίτευξη των στόχων της κοινής περιφερειακής πολιτικής πραγματοποιείται την περίοδο 2014-2020 στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης (partnership agreement) με την ΕΕ-27 και με επιλεξιμότητα δαπανών έως και τις 31-12-2023 σύμφωνα με τον κανόνα n+3, μέσω των ΕΔΕΤ, στα οποία συμπεριλαμβάνονται:

- Το *Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)*, το οποίο συνεισφέρει στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων μέσω της χρηματοδότησης παραγωγικών επενδύσεων που δημιουργούν θέσεις απασχόλησης⁵, με έμφαση στην επιχειρηματικότητα και τις ΜμΕ και συμβάλουν στην οικονομική και κοινωνική συνοχή και τη διαρθρωτική προσαρμογή των περιφερειών που υστερούν οικονομικά, καθώς και τη διάθεση πόρων για την υποστήριξη της διασυνοριακής, διακρατικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας. Σύμφωνα με

⁴ Βλ. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background>.

⁵ Κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020 οι πόροι για την επίτευξη των στόχων που αφορούσε τις επενδύσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση ανέρχονταν στο 96,33% των συνολικών πόρων (€ 313,2 δις) (Μούσης 2018, σελ.240).

τον Κανονισμό 1301/2013, το ΕΤΠΑ συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ για μία έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη εστιάζοντας στη χρηματοδότηση επενδύσεων σε έρευνα και καινοτομία, τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ), τις ΜμΕ, τις επιχειρηματικές και εκπαιδευτικές υποδομές, τη δικτύωση συνεργασία και ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ αρμόδιων περιφερειακών, τοπικών, αστικών και άλλων δημόσιων αρχών, οικονομικών και κοινωνικών εταίρων και σχετικών φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, καθώς και για την επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας. Για την προγραμματική περίοδο 2014-2020 και προκειμένου να τηρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 107 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ (ΣΛΕΕ) για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και την προστασία του ανταγωνισμού, οι παραγωγικές επενδύσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του ΕΤΠΑ παρέχονται με βάση τα ποσοστά ενίσχυσης που καθορίζονται για κάθε κράτος-μέλος σε επίπεδο NUTS 2 και σύμφωνα: (α) με τις Κατευθυντήριες Γραμμές για τις Κρατικές Ενισχύσεις Περιφερειακού Χαρακτήρα 2014-2020⁶, (β) το Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων (ΧΠΕ)⁷ και (γ) το Γενικό Απαλλακτικό Κανονισμό κατά κατηγορίες ενισχύσεων 651/2014, όπως ισχύει⁸. Επίσης, δύναται να χορηγηθούν ενισχύσεις σύμφωνα με τον Κανονισμό για τις κρατικές ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (1407/2013) σύμφωνα με τον οποίο ενισχύσεις έως του ποσού των € 200 χιλ. προς μία επιχείρηση σε μία τριετία θεωρείται ότι είναι συμβατές με την εσωτερική αγορά και δεν νοθεύουν τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου 107 της ΣΛΕΕ.

- Το *Ταμείο Συνοχής (ΤΣ)*, βασική αποστολή του οποίου είναι η υποστήριξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών και των περιφερειών σε μετάβαση για τη χρηματοδότηση έργων στους τομείς του περιβάλλοντος, της ενεργειακής απόδοσης, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ), των διευρωπαϊκών δικτύων και των μεταφορών. Κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 το ΤΣ ακολουθεί τις διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 1300/2013, στο πλαίσιο του οποίου καθορίζονται θεματικοί στόχοι για: (α) τη στήριξη της

⁶ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XC0723\(03\)&from=SK](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XC0723(03)&from=SK)

⁷ Για την Ελλάδα βλ. Χάρτης Περιφερειακών Ενισχύσεων 2014-2020:

https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/252063/252063_1547272_57_2.pdf

⁸ Βλ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014R0651-20170710&from=EL>

μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, (β) των κινδύνων, (γ) τη διατήρηση και την προστασία του περιβάλλοντος και την προαγωγή της αποδοτικής χρήσης των πόρων, (δ) την προαγωγή των βιώσιμων μεταφορών και (ε) την ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημοσίων αρχών.

- Το *Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)*, το οποίο έχει ως βασική του αποστολή την υποστήριξη της απασχόλησης στα κράτη-μέλη της ΕΕ συμβάλλοντας με τις δράσεις του στην επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Για την περίοδο 2014-2020 οι δράσεις που χρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ διέπονται από τις διατάξεις του Κανονισμού 1304/2013 θεματικοί στόχοι του οποίου είναι: (α) η προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης, η υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων και η κοινωνική ένταξη, (β) η καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε μορφής διακρίσεων, (γ) η επένδυση στην εκπαίδευση, κατάρτιση και επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και η διά βίου μάθηση και (δ) η ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημοσίων αρχών.

Στα ΕΔΕΤ περιλαμβάνονται επίσης για την περίοδο 2014-2020 το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ) για τη χορήγηση ενισχύσεων στον πρωτογενή τομέα.

Ο Κανονισμός 1303/2013 για τα ΕΔΕΤ προβλέπει τη θέσπιση ενός κοινού στρατηγικού πλαισίου για την επίτευξη των στόχων της κοινής περιφερειακής πολιτικής και στηρίζεται στην αρχή της εταιρικής σχέσης μεταξύ των κρατών-μελών και της ΕΕ. Ειδικότερα, σύμφωνα με το κοινό στρατηγικό πλαίσιο, κάθε κράτος-μέλος καταρτίζει ένα σύμφωνο εταιρικής σχέσης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο οποίο συμφωνείται και ρυθμίζεται η ευθυγράμμιση των στόχων της εθνικής περιφερειακής πολιτικής με τους στόχους της κοινής περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ όπως καθορίστηκαν στη Στρατηγική Ευρώπη 2020⁹ για την επίτευξη της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Παράλληλα, εξασφαλίζεται η αποτελεσματική υλοποίηση

---

⁹ Οι 5 στόχοι της «Στρατηγικής Ευρώπη 2020» αφορούσαν την απασχόληση, την έρευνα και ανάπτυξη, την κλιματική αλλαγή και ενεργειακή βιωσιμότητα, την εκπαίδευση και την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

των ΕΔΕΤ για την επίτευξη των στόχων που έχουν συμφωνηθεί, καθώς και η τήρηση των αρχών της εταιρικής σχέσης από το κράτος-μέλος.

Στην ελληνική περίπτωση τα ζητήματα αυτά ρυθμίζονται στο Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (Partnership Agreement 2014-2020) – ΕΣΠΑ 2014-2020 όπως μετονομάστηκε το Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο παρουσιάζεται συνοπτικά στην ενότητα που ακολουθεί.

1.3 Το ΕΣΠΑ 2014-2020 ως αναπτυξιακό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων της Περιφερειακής Πολιτικής της ΕΕ

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτέλεσε για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο (κι εξακολουθεί να είναι έως τος τέλος του 2023 με βάση τον κανόνα $n+3$ για την επιλεξιμότητα δαπανών), βασικό αναπτυξιακό εργαλείο της χώρας για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας και την επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 για την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη στην ΕΕ. Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας με γνώμονα την κοινωνική συνοχή και τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτέλεσε βασική πτυχή του αναπτυξιακού οράματος του ΕΣΠΑ 2014-2020 (Ρέκκας 2023, σελ. 45¹⁰).

Για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων του ΕΣΠΑ 2014-2020 τέθηκαν 11 θεματικοί στόχοι που αφορούν την ενίσχυση της έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας, τις ΤΠΕ, την ανταγωνιστικότητα των ΜμΕ, την οικονομία χαμηλών ρύπων, την κλιματική αλλαγή, την προστασία του περιβάλλοντος, τις βιώσιμες μεταφορές, την απασχόληση, την εκπαίδευση και δια βίου μάθηση, την κοινωνική ένταξη και τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης (ΥπΑνΑν, 2014).

Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός της περιόδου 2014-2020 βασίστηκε στην Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (ΕΣΕΕ) σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η οποία έχει ως στόχο να εντοπίσει εκείνες τις οικονομικές δραστηριότητες που έχουν δυνατότητες να δημιουργήσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και να οδηγήσουν στην

---

¹⁰ Βλ. επίσης: ΥπΑνΑν (2014, σελ. 52).

οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, σε εθνικό επίπεδο καθορίστηκαν οι ακόλουθοι 8 οικονομικοί τομείς προτεραιότητας με βάση τους οποίους κατανεμήθηκαν τα κονδύλια του ΕΣΠΑ 2014-2020: (1) αγροδιατροφή, (2) υγεία – φάρμακα, (3) τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, (4) ενέργεια, (5) περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη, (6) μεταφορές, (7) υλικά – κατασκευές, (8) τουρισμός, πολιτισμός και δημιουργικές βιομηχανίες.

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης με την ΕΕ και με βάση τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας και αποτελείται από είκοσι (20) συνολικά προγράμματα, εκ των οποίων:

- 7 τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα, τα οποία αφορούν έναν ή περισσότερους τομείς κι έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τα το Επιχειρησιακά Προγράμματα: (1) Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑνΕΚ), (2) Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη (ΥΜΕΠΕΡΑΑ), (3) Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, (4) Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα, (5) Τεχνική Βοήθεια, (6) Αγροτική Ανάπτυξη, (7) Αλιείας και Θάλασσας και
- 13 περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε περιφέρεια της χώρας, με δράσεις περιφερειακής εμβέλειας.

Βασικό εργαλείο για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας την περίοδο 2014-2020 αποτελεί το ΕΠΑνΕΚ με αρχικό προϋπολογισμό 4,6 δις ευρώ (€ 3,6 δις από ΕΔΕΤ και € 1 δις από εθνικό προϋπολογισμό). Οι δράσεις και τα έργα του ΕΠΑνΕΚ χρηματοδοτούνται, αφενός από το ΕΤΠΑ για τη διενέργεια επενδύσεων με τελικούς δικαιούχους επιχειρήσεις κι αφετέρου, από το ΕΚΤ για δαπάνες κατάρτισης ανθρωπίνου δυναμικού και προώθησης διοικητικών μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο τομέα. Ως στρατηγικός στόχος του ΕΠΑνΕΚ τέθηκε η ανάδειξη ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου μέσα από την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και τη μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Σημαντική βαρύτητα δόθηκε στους 8 τομείς προτεραιότητας του ΕΣΠΑ 2014-2020, στην

υλοποίηση της ΕΣΕΕ για τη σύνδεση της έρευνας με την επιχειρηματικότητα και την ενίσχυση της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας μέσω επιχορηγήσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων (Ρέκκας 2023, σελ. 46-48). Όσον αφορά στα χρηματοδοτικά εργαλεία, σημειώνεται ότι τα εργαλεία δανειακού τύπου (debt instruments) υλοποιήθηκαν, αρχικά μέσω του ΕΤΕΑν και στη συνέχεια, μέσω της διαδόχου του ΕΑΤ, ενώ τα εργαλεία κεφαλαιακού τύπου (equity, venture capital) μέσω του ειδικού ταμείου Equifund¹¹ με συνεπενδυτή και διαχειριστή το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων. Επισημαίνεται, ότι στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας εξετάζονται αποκλειστικά τα δανειακού τύπου χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΤΕΑν και της ΕΑΤ και ιδιαίτερα, αυτά του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II (ΤΕΠΙΧ II), τα οποία υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του θεματικού στόχου 3 του ΕΣΠΑ 2014-2020 για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ.

Ο προϋπολογισμός του ΕΠΑνΕΚ αυξήθηκε συνολικά σε € 8 δις για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων των υγειονομικών μέτρων έναντι της πανδημίας Covid-19 (ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ 2020 και 2021). Στο πλαίσιο του ΕΠΑνΕΚ χρηματοδοτήθηκαν οι δράσεις για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα χρηματοδοτικά εργαλεία για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση που χορηγήθηκαν μέσω του ΕΤΕΑν και της ΕΑΤ, τα οποία παρουσιάζονται στην επόμενη ενότητα. Η διάθεση των πόρων του ΕΠΑνΕΚ στο ΕΤΕΑν και την ΕΑΤ έγινε λόγω της εξειδίκευσης και της τεχνογνωσίας τους στο σχεδιασμό και την υλοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων και με σκοπό την κάλυψη σημαντικού μέρους του χρηματοδοτικού κενού που παρουσίασε η ελληνική οικονομία για τη χρηματοδότηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα, των ΜμΕ.

Ως προς την υλοποίηση του ΕΠΑνΕΚ, αξίζει να σημειωθεί ότι στα τέλη του 2021 οι δράσεις κρατικών ενισχύσεων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται εκτός από τις επιχορηγήσεις και τα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΑΤ, παρουσίασαν ποσοστό απορρόφησης μόλις 30% (Ρέκκας 2023, σελ. 74). Η αδυναμία απορρόφησης των πόρων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη γραφειοκρατία των δράσεων κρατικών ενισχύσεων, στην έλλειψη ρευστότητας για την κάλυψη των άμεσων αναγκών των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα, των ΜμΕ, καθώς και στην οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας που άφησε κατάλοιπα στην

---

¹¹ <https://equifund.gr/>.

ελληνική μικρομεσαία επιχειρηματικότητα με σημαντικότερο τη συσσώρευση χρεών προς τον ιδιωτικό (τράπεζες, προμηθευτές) και το δημόσιο τομέα (εφορία, ασφαλιστικά ταμεία). Ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα αποτελεί το γεγονός ότι οι δράσεις κρατικών ενισχύσεων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται τα χρηματοδοτικά εργαλεία, δεν λαμβάνουν υπόψη την ετερογένεια των ΜμΕ, τόσο ως προς τα χαρακτηριστικά τους (μέγεθος με βάση την απασχόληση και τα οικονομικά στοιχεία, ηλικία, τομέας, κλάδος δραστηριότητας), όσο και ως προς τις ανάγκες τους ανάλογα με το μέγεθος και τον κλάδο δραστηριότητάς τους (Ρέκκας 2023, σελ. 72).

Για την επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι Αναπτυξιακές Τράπεζες οι οποίες παρουσιάζονται στην επόμενη ενότητα. Καίρια αποστολή των Αναπτυξιακών Τραπεζών είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των ΜμΕ σε χρηματοδότηση, καθώς είναι αυτές που πλήττονται περισσότερο από την έλλειψη χρηματοδοτικών πόρων σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗΣ

Η παρούσα ενότητα επιχειρεί να αναδείξει το ρόλο των Αναπτυξιακών Τραπεζών στην επίτευξη του στόχου της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ για την ισόρροπη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Αρχικά, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από τις Αναπτυξιακές Τράπεζες και ιδιαίτερα, η σχέση τους με την οικονομική ανάπτυξη που αποτελεί ζητούμενο για την περιφερειακή πολιτική, πάντοτε στο πλαίσιο της δημόσιας παρέμβασης για την κάλυψη των ανεπαρειών της αγοράς μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων. Ακολουθούν παραδείγματα από ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και ο προσδιορισμός της έννοιας των χρηματοδοτικών εργαλείων, προκειμένου να γίνει αντιληπτός ο μηχανισμός λειτουργίας τους μέσω των Αναπτυξιακών Τραπεζών και η συμβολή τους στην αντιμετώπιση του προβλήματος της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση. Παράλληλα, αναδεικνύεται η ιδιαίτερη σημασία της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή που αποτελούν στόχους της περιφερειακής πολιτικής, με ειδική αναφορά στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής περίπτωσης.

2.1 Αναπτυξιακές Τράπεζες: έννοιες και χαρακτηριστικά

Στη διεθνή βιβλιογραφία δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για τις Αναπτυξιακές Τράπεζες. Οι Barrowclough *et al* (2020) αναφέρονται γενικότερα στον όρο «Δημόσιες Τράπεζες» (Public Banks), ο οποίος περιλαμβάνει τραπεζικά ιδρύματα στο κεφάλαιο των οποίων συμμετέχει, κατ' αποκλειστικότητα ή σε συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς, το Κράτος. Οι Δημόσιες Τράπεζες ανήκουν στη δημόσια σφαίρα και μπορούν να εξειδικεύονται σε χρηματοδοτικά εργαλεία¹² για τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων, δημόσιων φορέων και νοικοκυριών, προκειμένου να διευκολύνουν την

---

¹² Π.χ. εγγυήσεις, δάνεια με ευνοϊκούς όρους/χαμηλά επιτόκια, μακρά περίοδο αποπληρωμής, δυνατότητα περιόδου χάριτος με πληρωμή μόνο των δόσεων κεφαλαίου και όχι επιτοκίου, μη επιστρεπτές μορφές επιχορηγήσεων κ.λπ.).

πρόσβασή τους σε χρηματοδότηση (Barrowclough *et al* 2020, σε McDonald *et al* 2020, σελ. 5). Ο όρος «Δημόσιες Τράπεζες» είναι ευρύς και περιλαμβάνει δημόσια τραπεζικά ιδρύματα που δεν έχουν αποκλειστικά αναπτυξιακό χαρακτήρα, αλλά μπορούν να δραστηριοποιούνται στην εμπορική και λιανική τραπεζική ή να έχουν και διεθνή προσανατολισμό. Στον ευρύ όρο των Δημόσιων Τραπεζών συγκαταλέγονται κεντρικές τράπεζες, πολυμερείς τράπεζες (multilateral banks) που ανήκουν σε ομάδες κρατών, εμπορικές τράπεζες και τέλος, Αναπτυξιακές Τράπεζες που έχουν ως στόχο τους τη διευκόλυνση των αναπτυξιακών προσπαθειών των επιχειρήσεων μέσω της χρηματοδότησης επενδύσεων (Barrowclough *et al* 2020, σε McDonald *et al* 2020, σελ. 12-13).

Άλλοι συγγραφείς (Xu *et al*, 2021 σε Colombo & Cuda, 2023, σελ. 12-15) χρησιμοποιούν τον όρο «Δημόσιες Αναπτυξιακές Τράπεζες και Θεσμοί» (PDBIs), επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στον αναπτυξιακό χαρακτήρα των εν λόγω δημόσιων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Οι Αναπτυξιακές Τράπεζες έχουν αναλάβει συγκεκριμένες αρμοδιότητες από τις εθνικές αρχές, οι οποίες σχετίζονται με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και όχι με τη μεγιστοποίηση του κέρδους, όπως συμβαίνει με τις ιδιωτικές τράπεζες. Επίσης, οι Δημόσιες Αναπτυξιακές Τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να αναλαμβάνουν μεγαλύτερο ρίσκο, δεδομένης της μη υποχρέωσής τους να καταβάλουν μέρισμα στους μετόχους τους.

Σύμφωνα με τον Rubio (2018), οι Αναπτυξιακές Τράπεζες είναι κατά κύριο λόγο δημόσιοι οργανισμοί στους οποίους έχει ανατεθεί από τις κυβερνήσεις ρητή εντολή για την επίτευξη συγκεκριμένων κοινωνικοοικονομικών στόχων σε μία γεωγραφική περιοχή, χώρα ή περιφέρεια. Οι Barrowclough *et al* (2020, σε McDonald *et al* 2020, σελ. 13) θεωρούν ότι οι Αναπτυξιακές Τράπεζες προωθούν τις επενδύσεις παρέχοντας μακροπρόθεσμη, «υπομονετική» χρηματοδότηση (patient capital¹³) για σκοπούς οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης για τη δημιουργία υποδομών, στήριξη ΜμΕ, διευκόλυνση εξαγωγικών επιχειρήσεων κ.λπ.

Λαμβάνοντας υπόψη τη στόχευση στην οικονομική ανάπτυξη, οι Colombo & Cuda (2023, σελ. 15-16), αναφέρουν ότι στη βιβλιογραφία έχουν χρησιμοποιηθεί διάφοροι

---

¹³ Ο όρος «υπομονετική χρηματοδότηση» (“patient capital”) αποδίδεται στη Mazzucato (2013) και αφορά κυρίως τη χρηματοδότηση καινοτόμων έργων από τις δημόσιες αναπτυξιακές τράπεζες με σκοπό τη διαμόρφωση νέων αγορών (Mazzucato *et al*, 2018, Mazzucato & MacFarlane, 2017).

όροι, όπως Κρατικές Επενδυτικές Τράπεζες (SIBs)¹⁴, Εθνικές Αναπτυξιακές Τράπεζες (NBDs) και Ιδρύματα Αναπτυξιακής Χρηματοδότησης (DFIs)¹⁵, Κρατικές Αναπτυξιακές Τράπεζες/(S-ODBs)¹⁶ και Δημόσιες Αναπτυξιακές (PDBs)¹⁷. Όλοι οι παραπάνω ορισμοί έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: την κρατική/δημόσια παρέμβαση για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων μέσω ενός εξειδικευμένου δημόσιου φορέα. Σύμφωνα με τους Brei και Schclarek (2017 σε Colombo & Cuda 2023, σελ. 14) το όριο για τον προσδιορισμό μίας τράπεζας στην οποία συμμετέχει το Κράτος ως αναπτυξιακής, είναι η κατοχή τουλάχιστον του 50% του μετοχικού κεφαλαίου. Στην ελληνική περίπτωση και στις περιπτώσεις της γερμανικής και της γαλλικής αναπτυξιακής τράπεζας όπως παρουσιάζεται σε επόμενο κεφάλαιο, η συμμετοχή του δημόσιου τομέα ανέρχεται σε 100% του μετοχικού κεφαλαίου.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως Εθνικές Αναπτυξιακές Τράπεζες «*νοούνται οι «νομικές οντότητες που ασκούν κατ'επάγγελμα χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, στις οποίες ανατίθεται εντολή από κράτος μέλος ή από οντότητα κράτους μέλους σε κεντρικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, για τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων δημόσιας ανάπτυξης ή προβολής»* (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015¹⁸). Ο ορισμός αυτός δόθηκε στο πλαίσιο εφαρμογής του Επενδυτικού Σχεδίου για την Ευρώπη (Juncker Plan)¹⁹ που ανακοινώθηκε το Νοέμβριο του 2014 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με σκοπό την ενίσχυση των επενδύσεων, την επίτευξη σημαντικών ρυθμών ανάπτυξης και την αύξηση της απασχόλησης στην ΕΕ, με βασικό εργαλείο τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΤΣΕ). Το Επενδυτικό Σχέδιο για την Ευρώπη βασίστηκε στη στενή συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων που αποτελεί τον εξειδικευμένο φορέα της ΕΕ για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση, με τις Αναπτυξιακές Τράπεζες των κρατών-μελών. Αντίστοιχη πορεία έχει ακολουθήσει και το πρόγραμμα InvestEU της Ευρωπαϊκής Επιτροπής²⁰ για την περίοδο 2021-2027, το οποίο φιλοδοξεί να διευκολύνει την πρόσβαση των ευρωπαϊκών ΜμΕ σε χρηματοδότηση μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων

¹⁴ Mazzucato & Penna (2015), Mazzucato & Macfarlane (2017) σε Colombo & Cuda (2023, σελ. 14).

¹⁵ De Luna-Martínez & Vicente (2012), Wruuck 2015) σε Colombo & Cuda (2023, σελ. 14).

¹⁶ Mertens & Thiemann, (2017), Brei & Schclarek (2017), Volberding (2018) σε Colombo & Cuda (2023, σελ. 14).

¹⁷ Garonna (2020) σε Colombo & Cuda (2023, σελ. 14).

¹⁸ European Commission (2015).

¹⁹ Συμβούλιο ΕΕ: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/investment-plan/>

²⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://investeu.europa.eu/what-investeu-programme_en

σε τέσσερις διακριτούς πυλώνες πολιτικής: (α) βιώσιμες υποδομές, (β) έρευνα, καινοτομία και ψηφιοποίηση, (γ) ΜμΕ και (δ) κοινωνικές επενδύσεις και δεξιότητες.

Σύμφωνα με τη Romero (2020), οι Αναπτυξιακές Τράπεζες είναι χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που έχουν δημόσιο χαρακτήρα, ανήκουν στο Κράτος και υλοποιούν δημόσιες πολιτικές με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη σε επίπεδο χώρας ή περιφέρειας, χωρίς να είναι υποχρεωτικό να έχουν στόχο την επίτευξη κέρδους από τις δραστηριότητές τους, σε αντίθεση με τις ιδιωτικές τράπεζες. Στο πλαίσιο αυτό, οι Δημόσιες Αναπτυξιακές Τράπεζες κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το πεδίο δραστηριότητάς τους σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

Σε γενικές γραμμές, ως Αναπτυξιακές Τράπεζες νοούνται όλοι εκείνοι οι οργανισμοί που χρησιμοποιούν χρηματοδοτικά εργαλεία για να εξυπηρετήσουν δημόσιους αναπτυξιακούς σκοπούς (Xu *et al*, 2021 σε Colombo & Cuda, 2023, σελ. 12). Υπό αυτή την έννοια, η παρούσα εργασία εστιάζει αποκλειστικά στις Αναπτυξιακές Τράπεζες, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η ΕΑΤ, που έχουν ως αντικείμενό τους την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας μέσω της χρηματοδότησης επενδύσεων, οι οποίες συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη, την αύξηση της απασχόλησης και την κοινωνική και περιφερειακή συνοχή.

2.2 Η σημασία των Αναπτυξιακών Τραπεζών

Οι Αναπτυξιακές Τράπεζες στοχεύουν στην αντιμετώπιση της αποτυχίας της αγοράς (market failure) να καλύψει τις χρηματοδοτικές ανάγκες των επιχειρήσεων. Η αποτυχία αυτή έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση υψηλού χρηματοδοτικού κενού (funding gap), η κάλυψη του οποίου οδηγεί στη δημόσια παρέμβαση μέσω εξειδικευμένων δημόσιων οργανισμών, όπως οι Αναπτυξιακές Τράπεζες. Οι αποτυχίες της αγοράς οφείλονται κατά κύριο: (α) στην ασύμμετρη πληροφόρηση (information asymmetries) μεταξύ των δρώντων (τράπεζες/χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, επιχειρήσεις), (β) στα συναλλακτικά κόστη (transaction costs), τα οποία επιδρούν αρνητικά κυρίως στην πλευρά της προσφοράς κεφαλαίων (τράπεζες) λόγω της ανάγκης συλλογής χρηματοοικονομικών στοιχείων για τη λήψη απόφαση για τη χορήγηση δανείων προς τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και (γ) στις εξωτερικές οικονομίες (externalities), υπό την έννοια ότι η

άρνηση χρηματοδότησης σημαντικού αριθμού επιχειρήσεων (κυρίως ΜμΕ) από τις τράπεζες επηρεάζει αρνητικά τις υπόλοιπες οικονομικές δραστηριότητες και τον ανταγωνισμό στις αγορές, προκαλώντας επιπλέον αρνητικές επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο.

Μία από τις σημαντικότερες συνέπειες των αποτυχιών της αγοράς αποτελεί η άρνηση χρηματοδότησης ακόμα και βιώσιμων επιχειρήσεων από τις τράπεζες λόγω της πρακτικής του credit rationing (Stiglitz & Weiss 1981, Cowling 2010), που χαρακτηρίζει τις ιδιαίτερα συντηρητικές επιλογές που κάνουν οι τράπεζες όταν καλούνται να αποφασίσουν για τη χορήγηση δανείου σε επιχειρήσεις, ζητώντας υψηλές εμπράγματα εξασφαλίσεις και προσφέροντας μη συμφέροντες όρους στις επιχειρήσεις (π.χ. αυξημένα επιτόκια). Αρνητική συνέπεια του credit rationing είναι η άρνηση χρηματοδότησης ή η χρηματοδότηση με δυσμενείς όρους, ακόμα και επιχειρήσεων με θετικά χρηματοοικονομικά στοιχεία και σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί σοβαρές στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό, ιδιαίτερα σε χρηματοπιστωτικές αγορές που χαρακτηρίζονται από υψηλή συγκέντρωση, αλλά και στην ίδια τη λειτουργία των αγορών, καθώς οι επιχειρήσεις που πλήττονται περισσότερο είναι οι ΜμΕ λόγω της περιορισμένης πρόσβασης που έχουν σε χρηματοδότηση, σε αντίθεση με τις μεγάλες επιχειρήσεις οι οποίες δεν αντιμετωπίζουν συνήθως τέτοιου είδους προβλήματα (Brown & Lee 2018, Jones 2015). Η δημόσια παρέμβαση μέσω εξειδικευμένων φορέων όπως οι Αναπτυξιακές Τράπεζες, λειτουργεί θετικά στην άμβλυνση των στρεβλώσεων (Cowling & Siepel 2013, σε Dylan-Jones Evans 2015, σελ. 30) και ιδιαίτερα, στην περίπτωση των ΜμΕ που είναι οι κύριοι πελάτες τους (Ζερβούδη 2020, σελ. 10).

Ειδικότερα, οι Αναπτυξιακές Τράπεζες συμβάλουν στην αντιμετώπιση των αποτυχιών της αγοράς (ΕΕ 2015, Nyikos & Kondos, 2022) μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων που μειώνουν το κόστος χρήματος (Sapienza 2004, CSES/EIM 2012, European Commission, 2013 σε Dylan-Jones Evans, σελ. 32). Δεδομένης της δυνατότητάς τους να αναλαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα ρίσκου σε σχέση με τις ιδιωτικές τράπεζες, μπορούν να βοηθήσουν στην αύξηση της προσφοράς κεφαλαίων και σε συνεργασία με τις ιδιωτικές τράπεζες, να συνδράμουν θετικά στην κάλυψη σημαντικού μέρους του χρηματοδοτικού κενού, διευκολύνοντας την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων. Η θετική αυτή διάσταση των Αναπτυξιακών Τραπεζών για τη δημιουργία συνθηκών για την οικονομική ανάπτυξη

τονίζεται ιδιαίτερα στο πλαίσιο της κενόνσιανής οικονομικής προσέγγισης, η οποία αναδεικνύει τη δυνατότητά τους να παρέχουν χρηματοδότηση σε τομείς που παρουσιάζουν σχετική έλλειψη κεφαλαίων και σε μακροπρόθεσμη βάση (Marois 2021, σελ. 3) με τη δημιουργία υπομονετικού κεφαλαίου (patient capital) (Mazzucato 2013, Mazzucato & MacFarlane, 2017 σε Colombo & Cuda 2023, σελ. 14-15).

Οι Kanvadia & Savvidis (2019, σελ. 1-3) υποστηρίζουν ότι, σε αντίθεση με τις ιδιωτικές τράπεζες, οι Εθνικές Αναπτυξιακές Τράπεζες (National Development Banks) έχουν περαιτέρω την απαιτούμενη τεχνογνωσία να αναλαμβάνουν διαμεσολαβητικό ρόλο για την άντληση και τη διαχείριση κεφαλαίων από τις διεθνείς αγορές και συγκεκριμένα, από Πολυμερείς Αναπτυξιακές Τράπεζες (Multilateral Development Banks) και Περιφερειακές Αναπτυξιακές Τράπεζες (Regional Development Banks), όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (EIB) και η Αναπτυξιακή Τράπεζα του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEB) ή η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD)²¹.

Σύμφωνα με τους Mazzucato & Penna (2016), οι Αναπτυξιακές Τράπεζες, μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων, μπορούν να συνδράμουν στη στήριξη της καινοτομίας, τη δημιουργία νέων ανταγωνιστικών αγορών και στην παροχή χρηματοδότησης με αντικυκλικό χαρακτήρα, συνεισφέροντας στη χρηματοδότηση επιχειρήσεων που οι ιδιωτικές τράπεζες αρνούνται να χρηματοδοτήσουν. Κάτι ιδιαίτερα χρήσιμο σε περιόδους οικονομικών κρίσεων (Yeyati *et al* 2007 σε Stadheim 2021, σελ. 312). Επιπρόσθετα, οι Αναπτυξιακές Τράπεζες επιτελούν επιπλέον ρόλους, όπως η παροχή μακροπρόθεσμων κεφαλαίων για αναπτυξιακούς σκοπούς, η χρηματοδότηση επενδύσεων για την ανάπτυξη της τεχνολογίας και των start-up επιχειρήσεων και η χρηματοδότηση επενδυτικών έργων για την επίτευξη κοινωνικών σκοπών (Mazzucato, 2013, Ζερβούδη 2020, σελ. 10).

Παρά τη γενική συναίνεση για το θετικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι Αναπτυξιακές Τράπεζες ως προς το μετριασμό των αποτυχιών της αγοράς, έχουν διατυπωθεί στη βιβλιογραφία ενδιαρμοί για το αν αυτή η ομολογουμένως θετική συνεισφορά τους αντισταθμίζεται από αδιαφανείς διαδικασίες κυρίως λόγω πολιτικών παρεμβάσεων. Επομένως, απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων αποτελεί η τήρηση της διαφάνειας στη χορήγηση κεφαλαίων, ώστε να

---

²¹ Βλ. Bilal, 2021, σελ. 19.

αποφευχθεί πιθανός κίνδυνος μεροληψίας λόγω πολιτικών παρεμβάσεων (La Porta *et al* 2002, Marcelin & Mathur 2015 σε Marois 2021, σελ. 2-3), καθώς και φαινόμενα διαφθοράς (Barth *et al.* 2006, Demirgüç-Kunt & Servén 2010 σε Marois 2021, σελ. 3). Επιχειρήματα τα οποία αντιπαραβάλλονται στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης οικονομικής προσέγγισης προκειμένου να αναδειχθούν οι αρνητικές διαστάσεις των Δημόσιων Αναπτυξιακών Τραπεζών (Marois, 2021, σελ. 2-3 και 8).

Η πρόσφατη οικονομική κρίση που προκλήθηκε λόγω των έκτακτων μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας Covid-19 ανέδειξε το σημαντικό ρόλο της δημόσιας παρέμβασης μέσω των Αναπτυξιακών Τραπεζών (Bilal, 2021, σελ. 4). Οι τελευταίες με τα κατάλληλα χρηματοδοτικά εργαλεία, την απαραίτητη τεχνογνωσία και την αποτελεσματική συνεργασία με τις ιδιωτικές τράπεζες, κατάφεραν να διοχετεύσουν άμεσα την απαιτούμενη ρευστότητα προς τις επιχειρήσεις,²² αναδεικνύοντας τον αντικυκλικό ρόλο της δημόσιας παρέμβασης σε περιόδους κρίσης (Ζερβούδη 2020, σελ. 14). Το παράδειγμα της ελληνικής περίπτωσης της ΕΑΤ που παρουσιάζεται σε επόμενη ενότητα είναι χαρακτηριστικό.

2.3 Αναπτυξιακές Τράπεζες στην Ευρώπη: Γερμανία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τρία παραδείγματα αναπτυξιακών τραπεζών με σημαντική εμπειρία σε χρηματοδοτικά εργαλεία για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα, των ΜμΕ, σε χρηματοδότηση. Συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν δύο περιπτώσεις από υφιστάμενα κράτη-μέλη της ΕΕ (Γερμανία, Ιταλία) και μία από πρώην κράτος-μέλος (Ηνωμένο Βασίλειο).

- **Γερμανία: Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW)** ²³

---

²² Βλ. McDonald *et al* (2020).

²³ Στα ελληνικά: Πιστωτικό Ίδρυμα για την Ανασυγκρότηση. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από το άρθρο του Marois (2020) στο συλλογικό τόμο των McDonald *et al* (2020).

Η KfW ιδρύθηκε το 1948 ως Δημόσια Αναπτυξιακή Τράπεζα με απώτερο σκοπό τη χρηματοδότηση της προσπάθειας ανασυγκρότησης της γερμανικής οικονομίας που είχε καταρρεύσει μετά την ήττα της Γερμανίας στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ίδρυση της KfW πραγματοποιήθηκε σε μία περίοδο οξύτατης κρίσης που αντιμετώπισε η ηττημένη Γερμανία, προκειμένου να διοχετεύσει στη γερμανική οικονομία τα κονδύλια του Σχεδίου Μάρσαλ των ΗΠΑ για την ανασυγκρότηση της Ευρώπης. Η τράπεζα, ανταποκρινόμενη στο δημόσιο χαρακτήρα της και διαθέτοντας με ευνοϊκούς όρους τις απαραίτητες πιστώσεις στις γερμανικές επιχειρήσεις, κατάφερε να έχει σημαντικό μερίδιο στην άμεση ανασυγκρότηση της γερμανικής οικονομίας, υποστηρίζοντας ιδιαίτερα την επιχειρηματικότητα, τις ΜμΕ, την εγχώρια βιομηχανία και τις εξαγωγικές επιχειρήσεις (Deeg 1999, Moslener *et al* 2018 σε Marois 2020, σελ. 154). Επίσης, είχε σημαντικό ρόλο στη στήριξη της οικονομίας μετά την επανένωση της Γερμανίας, στην ενεργειακή μετάβαση και στην αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας Covid-19.

Διακηρυγμένος σκοπός της KfW είναι η «*διατηρήσιμη βελτίωση των οικονομικών, κοινωνικών και οικολογικών συνθηκών της ζωής των ανθρώπων*» (Marois, 2020, σελ. 153). Μοναδικός μέτοχος της KfW είναι το γερμανικό δημόσιο το οποίο κατέχει το 100% των μετοχών (80% η κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση και 20% τα ομόσπονδα κρατίδια της χώρας). Τόσο η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, όσο και τα ομόσπονδα κρατίδια, συμμετέχουν στο Διοικητικό Συμβούλιο της τράπεζας, όπως επίσης και εκπρόσωποι δήμων, ιδιωτικών τραπεζών, εμπορικών, αγροτικών και βιοτεχνικών ενώσεων καθώς και της βιομηχανίας, προκειμένου να υπάρχει ο απαιτούμενος έλεγχος και να διασφαλίζεται η διαφάνεια και η δημοκρατική λειτουργία της. Η KfW δεν έχει στόχο την επίτευξη κερδών, όπως οι ιδιωτικές τράπεζες. Ωστόσο, λειτουργεί με όρους αγοράς, καθώς το μέσο ετήσιο κέρδος της την προηγούμενη δεκαετία ανήλθε σε € 2,1 δις. Βασικό χαρακτηριστικό της είναι ότι λειτουργεί δημοκρατικά με βάση την εκάστοτε πολιτική εντολή προκειμένου να επιτύχει τους διακηρυγμένους κοινωνικοοικονομικούς στόχους της.

Στο πέρασμα των χρόνων η KfW κατάφερε να είναι μία από τις μεγαλύτερες δημόσιες τράπεζες παγκοσμίως. Κατατάσσεται στην 15^η θέση της σχετικής λίστας της διαδικτυακής βάσης δεδομένων Orbis BankFocus για τα τραπεζικά ιδρύματα, ενώ κατατάσσεται στην 89^η θέση των συνολικών πιστωτικών ιδρυμάτων στο κόσμο. Δεδομένης της ανάπτυξής της, διαθέτει δίκτυο 80 γραφείων στη Γερμανία και σε όλο

τον κόσμο, ενώ το 2019 απασχολούσε συνολικά 6.705 υπαλλήλους (Marois, 2020, σελ. 151).

- **Ιταλία: Cassa Depositi e Prestiti (CDP)²⁴**

Η CDP ιδρύθηκε το 1850 ως δημόσια αναπτυξιακή τράπεζα. Σήμερα λειτουργεί ως δημόσια εταιρεία αναπτυξιακού σκοπού υπό τον έλεγχο του ιταλικού δημοσίου το οποίο κατέχει το 83% των μετοχών, ενώ το υπόλοιπο 17% του μετοχικού κεφαλαίου ανήκει σε ιδιωτικά τραπεζικά ιδρύματα. Καταστατικός σκοπός της είναι η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, η βιώσιμη ανάπτυξη και η τόνωση της απασχόλησης. Στο πλαίσιο αυτό, η τράπεζα υποστηρίζει επενδύσεις για την ανάπτυξη επιχειρήσεων και επιμέρους τομέων, όπως έρευνα και καινοτομία, τουρισμός, περιβάλλον, πράσινη οικονομία και μετάβαση σε φιλικές προς το περιβάλλον πηγές ενέργειας.

Ως δημόσια τράπεζα η CDP διαμορφώνει χρηματοδοτικά εργαλεία για επιχειρήσεις, είτε απευθείας, είτε σε συνεργασία με ιδιωτικά τραπεζικά ιδρύματα, καθώς και για περιφέρειες, τοπικές αρχές και φορείς του δημόσιου τομέα, προκειμένου να χρηματοδοτήσουν έργα αρμοδιότητάς τους. Τα χρηματοδοτικά εργαλεία που χρησιμοποιεί η τράπεζα είναι κυρίως δανειακού τύπου και αφορούν την παροχή δανείων και εγγυήσεων και τη συνεπένδυση κεφαλαίων με ιδιωτικές τράπεζες. Η τράπεζα συμμετέχει επίσης και σε ειδικά χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως το *mezzanine finance* ή οι κεφαλαιακού τύπου επενδύσεις (*equity*) σε επιχειρήσεις εθνικού ενδιαφέροντος και με μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης. Επιπρόσθετα, η CDP παρέχει και τεχνική υποστήριξη, συμβουλευτικές υπηρεσίες κι εκπαιδευτικά προγράμματα σε ενδιαφερόμενους φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Πρόκειται για μία αναπτυξιακή τράπεζα με μεγάλη εμπειρία και τεχνογνωσία στο σχεδιασμό και τη διαχείριση πληθώρας χρηματοδοτικών εργαλείων. Το γεγονός αυτό συντέλεσε στο να κληθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναλάβει πρωτεύοντα διοικητικό ρόλο στις προσπάθειες σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την παροχή της αναγκαίας ρευστότητας προς τις επιχειρήσεις μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, μέσω εξειδικευμένων χρηματοδοτικών εργαλείων. Σύμφωνα με τους Vandone *et al* (2020) το

---

²⁴ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από το άρθρο των Vandone *et al* (2020) στο συλλογικό τόμο των McDonald *et al* (2020).

χαρτοφυλάκιο των επενδύσεων της είναι πάνω από € 300 δις. Τα κέρδη της τράπεζας υπολογίζονται σε € 5 δις σε ετήσια βάση, ενώ ο ρυθμός απόδοσης των κεφαλαίων της ανέρχεται σε 10%.

- **Ηνωμένο Βασίλειο /Ουαλία: Finance Wales** ²⁵

Ο φορέας Finance Wales ιδρύθηκε το 2001 ως ειδικό ταμείο με σκοπό τη διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των ΜμΕ σε χρηματοδότηση, την παροχή των κατάλληλων υπηρεσιών και την εν γένει υποστήριξη της επιχειρηματικότητας. Αποστολή της τράπεζας είναι η δημιουργία συνθήκων οικονομικής ανάπτυξης μέσω της επιχειρηματικής καινοτομίας, της διαφοροποίησης των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, της εκμετάλλευσης νέων ανταγωνιστικών ευκαιριών και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Για την επίτευξη των σκοπών του ο φορέας Finance Wales προχώρησε στη δημιουργία υποταμείων, καθένα από τα οποία παρέχει εξειδικευμένα χρηματοδοτικά και μπορεί να διαχειρισθεί δημόσια και ιδιωτικά κεφάλαια για τη χορήγησή τους σε επιχειρήσεις της χώρας. Τα υποταμεία προχώρησαν στη δημιουργία ταμείου χρηματοδότησης καινοτόμων επιχειρήσεων, ταμείου μικροπιστώσεων (microcredits), δικτύου επιχειρηματικών αγγέλων (business angels) για την κεφαλαιακή υποστήριξη ΜμΕ, ταμείου spin-off επιχειρήσεων που ξεπηδούν από πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα και ταμείου για την υποστήριξη των επιχειρήσεων χαλυβουργίας και μετάλλου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Finance Wales ανταποκρινόμενη στον αναπτυξιακό της χαρακτήρα, προχώρησε επίσης στη δημιουργία σύνθετων χρηματοδοτικών εργαλείων που συνδυάζουν δάνεια, mezzanine finance και συμμετοχές στο κεφάλαιο ΜμΕ (equity).

Η Finance Wales είναι δημόσιος φορέας και το μετοχικό του κεφάλαιο ανήκει εξολοκλήρου στην Ουαλική κυβέρνηση. Βασικός σκοπός της είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των ΜμΕ, σε χρηματοδότηση. Κάτι που γίνεται μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων που βελτιώνουν τους όρους δανεισμού των ΜμΕ και τους επιτρέπουν να υλοποιήσουν τα αναπτυξιακά τους σχέδια. Πρόκειται για

---

²⁵ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από άρθρο Dylan-Jines Evans (2015).

ένα φορέα που έχει έντονο αναπτυξιακό χαρακτήρα, όπως και οι αναπτυξιακές τράπεζες και, όπως θα φανεί σε επόμενη ενότητα της παρούσας, προσιδιάζει στο ΕΤΕΑν που στην ελληνική περίπτωση αποτέλεσε τον προκάτοχο της ΕΑΤ.

2.4 Χρηματοδοτικά εργαλεία

Τα χρηματοδοτικά εργαλεία (financial instruments) χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της δημόσιας πολιτικής για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση, ιδιαίτερα εκείνων που αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης, όπως οι ΜμΕ. Παρέχονται μέσω εξειδικευμένων δημόσιων οργανισμών, όπως οι Αναπτυξιακές Τράπεζες. Βασικός στόχος τους είναι η ενίσχυση των ΜμΕ λόγω της σημαντικής συμβολής τους στη δημιουργία θέσεων εργασίας και προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Αποτελούν επιστρεπτές μορφές χρηματοδότησης, δεδομένου ότι στηρίζονται σε ένα μηχανισμό μόχλευσης και επαναχρησιμοποίησης δημόσιων και ιδιωτικών πόρων, κάτι που τα κάνει να διαφέρουν σημαντικά από τις επιχορηγήσεις (grants), οι οποίες αποτελούν μη επιστρεπτές μορφές χρηματοδότησης. Η επαναχρησιμοποίηση των πόρων για τη χρηματοδότηση νέων έργων μέσω νέων χρηματοδοτικών εργαλείων, αφενός βελτιώνει τη βιωσιμότητα των δημοσίων επενδύσεων (European Parliament, 2017) κι αφετέρου, συμβάλει στη δημιουργία ενός σταθερού πλαισίου χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, μειώνοντας παράλληλα την εξάρτηση της οικονομίας από τις επιχορηγήσεις.

Τα χρηματοδοτικά εργαλεία, προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την αποτυχία της αγοράς κεφαλαίων (market failure)²⁶ να καλύψει τις ανάγκες χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και την παρεπόμενη δημιουργία χρηματοδοτικού κενού (funding gap) στην οικονομία. Επιπρόσθετα, τα χρηματοδοτικά εργαλεία προωθούν τη συνεργασία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και συνεισφέρουν στη μόχλευση πόρων από τον ιδιωτικό τομέα, κάτι που με τη σειρά του παρέχει τη δυνατότητα αύξησης των συνολικών πόρων για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Ειδικότερα, τα χρηματοδοτικά εργαλεία κινητοποιούν δημόσιους και ιδιωτικούς πόρους για την

---

²⁶ Βλ. Stiglitz & Weiss (1981), Craig *et al* (2008), Cowling (2010), Cowling & Spiegel (2013), Wishlade *et al* (2016), Brown & Lee (2018).

κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των ΜμΕ, είτε μέσω παροχής δανειακών κεφαλαίων, είτε μέσω κεφαλαίων επιχειρηματικής συμμετοχής (Ρέκκας, 2017). Στην πρώτη περίπτωση, στην οποία επικεντρώνεται η παρούσα εργασία, οι δημόσιοι πόροι διευκολύνουν την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε τραπεζικό δανεισμό, καθώς το δημόσιο καλύπτει σημαντικό μέρος των απαιτούμενων κεφαλαίων για την παροχή δανείων στις επιχειρήσεις από τις τράπεζες με ευνοϊκούς όρους (χαμηλά επιτόκια, και περίοδο χάριτος κατά την οποία καταβάλλονται δόσεις που αντιστοιχούν στο κεφάλαιο και όχι τοκοχρεολυτικές) ή με τη χορήγηση εγγυήσεων σε δάνεια προς ΜμΕ.

Σύμφωνα με τους Brown & Lee (2018), τα χρηματοδοτικά εργαλεία λαμβάνουν τη μορφή δανείων με επιδότηση επιτοκίου, εγγυήσεων, χρηματοδότησης μετοχικού κεφαλαίου, ενώ υπάρχουν και εργαλεία που προσφέρονται συνδυαστικά (Boschmans & Pissareva, 2017, σελ. 11). Με βάση τη μέχρι σήμερα εμπειρία, τα χρηματοδοτικά εργαλεία προσφέρονται στις επιχειρήσεις με τη συνεργασία, αφενός δημόσιων φορέων και οργανισμών με σχετική εξειδίκευση, όπως στην περίπτωση της ΕΕ αποτελεί η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων ή στην περίπτωση της Ελλάδας η ΕΑΤ κι αφετέρου, φορέων του ιδιωτικού τομέα, κατά κύριο λόγο χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ή επενδυτικών funds. Τόσο οι δημόσιοι, όσο και οι ιδιωτικοί φορείς μαζί με την επιχείρηση που λαμβάνει τη χρηματοδοτική στήριξη, μοιράζονται τον επενδυτικό κίνδυνο από την παροχή της χρηματοδοτικής στήριξης μέσω της δημόσιας παρέμβασης. Επισημαίνεται, ότι ο διαμοιρασμός του κινδύνου (risk-sharing) αποτελεί προϋπόθεση για την ενίσχυση των επιχειρήσεων μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων (state aid) της ΕΕ (άρθρο 21, παρ. 13 Κανονισμού 651/2014).

Σύμφωνα με τους Boschmans και Pissareva (2017, σελ.11), τα χρηματοδοτικά εργαλεία διακρίνονται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες: (α) δανειακού τύπου (debt instruments) στα οποία συγκαταλέγονται οι εγγυήσεις δανείων, η συνεπένδυση κεφαλαίων για τη χορήγηση δανείων με επιδότηση επιτοκίου και περίοδο χάριτος, (β) κεφαλαιακού τύπου (equity), στα οποία περιλαμβάνονται τα venture capital και private equity εργαλεία, (γ) εναλλακτικά δανειακά εργαλεία (π.χ. corporate bonds, securitized debt,

covered bonds) και (δ) υβριδικά εργαλεία που συνδυάζουν τις προηγούμενες κατηγορίες (π.χ. convertible bonds, subordinated loans, mezzanine finance)²⁷.

Αν και τα χρηματοδοτικά εργαλεία σχεδιάστηκαν αρχικά στις αρχές της δεκαετίας του '90 για τη χρηματοδότηση επενδύσεων ΜμΕ (European Parliament, 2017: 23), η ανάγκη σχεδιασμού νέων δημόσιων πολιτικών για την ενίσχυση των ΜμΕ προέκυψε επιτακτικά κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, όταν η αγορά κεφαλαίων παρουσίασε σημαντικές ανεπάρκειες για την κάλυψη των αναγκών χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Ιδιαίτερα οι ΜμΕ αντιμετώπισαν οξυμένα προβλήματα άντλησης κεφαλαίων κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης που δημιούργησε συνθήκες παρατεταμένης ύφεσης σε χώρες, όπως η Ελλάδα. Η έλλειψη ρευστότητας και η παρεπόμενη επιβράδυνση υλοποίησης αναπτυξιακών σχεδίων από την πλευρά της ζήτησης κεφαλαίων (επιχειρήσεις) λόγω της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής, ανάγκασαν, τόσο την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (π.χ. Επενδυτικό Σχέδιο για την Ευρώπη), όσο και διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ να αναλάβουν πρωτοβουλίες για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των ΜμΕ σε χρηματοδότηση (Jones, 2015).

Ειδικότερα, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης σχεδιάστηκαν ειδικά προγράμματα για το σκοπό αυτό, όπως το πρόγραμμα COSME (Competitiveness SMEs) που παρείχε μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων χρηματοδοτικά εργαλεία δανειακού και κεφαλαιακού τύπου για τις ΜμΕ²⁸. Ο ΟΟΣΑ ανέλαβε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, όπως η υιοθέτηση σε υπουργικό επίπεδο των βασικών αρχών που πρέπει να ακολουθούν τα κράτη-μέλη του οργανισμού για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση²⁹, καθώς και την καθιέρωση της υλοποίησης σε ετήσια βάση ειδικής έρευνας για τη χρηματοδότηση των ΜμΕ και της επιχειρηματικότητας³⁰. Από την πλευρά τους, τα κράτη-μέλη της ΕΕ αντέδρασαν με την παροχή χρηματοδοτικών εργαλείων από εξειδικευμένους οργανισμούς, όπως ειδικά ταμεία ή αναπτυξιακές τράπεζες.

---

²⁷ Βλ. Cusmano & Thomson (2013), Nassr & Wehinger (2014), Boschmans & Pissareva (2017).

²⁸ Πρόκειται για τα χρηματοδοτικά εργαλεία Loan Guarantee Facility (LGF) δανειακού τύπου και Equity Facility for Growth (EFG) κεφαλαιακού τύπου (για συμμετοχές σε μετοχικό κεφάλαιο ΜμΕ, συνήθως σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας). Βλ. Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων:

https://www.eif.org/news_centre/publications/eif_flyer_cosme_en.pdf και Ευρωπαϊκή Επιτροπή: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/cosme_en.

²⁹ OECD, <https://www.oecd.org/cfe/smes/2022-Update-OECD-G20-HLP-on-SME-Financing.pdf>.

³⁰ OECD, <https://www.oecd.org/cfe/smes/sme-entrepreneurship-financing.htm>

Σημειώνεται, ότι οι κατευθύνσεις που παρέχονται σε επίπεδο ΕΕ-27 προωθούν τη χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων έναντι των παραδοσιακών μη επιστρεπτέων μορφών ενίσχυσης όπως οι επιχορηγήσεις (grants), τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ) και του κανονιστικού πλαισίου κρατικών ενισχύσεων και ιδιαίτερα, του Γενικού Απαλλακτικού Κανονισμού (ΓΑΚ) κατά κατηγορίες ενισχύσεων 651/2014 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014), όσο και στο πλαίσιο υλοποίησης του προγράμματος InvestEU της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Επισημαίνεται, ότι στο πλαίσιο λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ τα χρηματοδοτικά εργαλεία αποτελούν κρατική ενίσχυση και θεωρείται ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά κατά την έννοια του άρθρου 107, παρ. 3 της ΣΛΕΕ και δεν νοθεύουν τον ανταγωνισμό, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 21 του Κανονισμού ΕΕ 651/2014. Όπως και οι επιχορηγήσεις, τα χρηματοδοτικά εργαλεία δημιουργούν πλεονέκτημα στους αποδέκτες τους σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους. Στην περίπτωση των χρηματοδοτικών εργαλείων δανειακού τύπου όπως αυτά που διαχειρίζεται η ΕΑΤ, το πλεονέκτημα αφορά τη χορήγηση δανείου με εγγύηση του δημοσίου κατά ανώτατο όριο έως το 80% του δανείου σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο της ΕΕ (άρθρο 21, παρ. 16, περ. (γ) ΓΑΚ 651/2014) ή την παροχή δανείου με επιτόκιο χαμηλότερο της αγοράς, δεδομένης της δημόσιας παρέμβασης στην περίπτωση των ταμείων συνεπένδυσης δημόσιων και ιδιωτικών κεφαλαίων. Για το λόγο αυτό, οι διαδικασίες χορήγησης δανείων με χρηματοδοτικά εργαλεία απαιτείται να γίνονται με ανταγωνιστική διαδικασία που περιλαμβάνει τη συγκριτική αξιολόγηση των αιτήσεων.

2.5 Η σημασία της ενίσχυσης των ΜμΕ για την περιφερειακή ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2003)³¹, ως ΜμΕ νοούνται οι επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 250 εργαζομένους κι έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών μικρότερο από 50 εκ. Οι ΜμΕ διακρίνονται περαιτέρω σε: (α) πολύ μικρές, με απασχόληση έως 9 άτομα και ετήσιο κύκλο εργασιών έως € 2 εκ., (β) μικρές, με

---

³¹ Σύσταση 2003/361.

απασχόληση από 10 έως 49 άτομα και ετήσιο κύκλο εργασιών μεταξύ € 2 εκ. και € 10 εκ., (γ) μεσαίες, με απασχόληση από 50 έως 249 άτομα και ετήσιο κύκλο εργασιών έως € 50 εκ.

Όπως προκύπτει από στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2023)³², οι ΜμΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Σε ό,τι αφορά στην ελληνική οικονομία, οι ΜμΕ αποτελούν το 99,9% του συνόλου των επιχειρήσεων, εκ των οποίων 94,4% είναι πολύ μικρές, 5% μικρές και 0,5% μεσαίες. Επίσης, συνολικά ως κατηγορία, οι ΜμΕ δημιουργούν το 57% της προστιθέμενης αξίας της ελληνικής οικονομίας και το 83,5% της απασχόλησης, υπερβαίνοντας τους αντίστοιχους μέσους όρους της ΕΕ-27 (51,8% και 64,4%, αντίστοιχα).

Η ελληνική επιχειρηματικότητα χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό πολύ μικρών επιχειρήσεων, οι οποίες συμβάλουν σημαντικά στην ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Πέραν του ότι οι ελληνικές πολύ μικρές επιχειρήσεις αποτελούν το 94,4% του συνόλου των επιχειρήσεων, είναι αξιοσημείωτο ότι δημιουργούν σχεδόν το 50% των θέσεων εργασίας, ποσοστό που είναι αρκετά υψηλότερο σε σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ-27 (30%). Το συγκεκριμένο εύρημα παρατηρείται διαχρονικά και αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της διάρθρωσης της ελληνικής επιχειρηματικότητας και της δομής της ελληνικής οικονομίας, η οποία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ΜμΕ³³.

Η σημαντική συνεισφορά των ΜμΕ στη δημιουργία απασχόλησης και προστιθέμενης αξίας στην οικονομία αναδεικνύει ότι το σημαντικό ρόλο της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας για την κοινωνική συνοχή και την περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς αποτελούν τη βάση της οικονομίας (ΤτΕ, 2023). Προς την κατεύθυνση ενίσχυσης των ΜμΕ, κινούνται οι συγχρηματοδοτούμενοι πόροι των ΕΔΕΤ στο πλαίσιο της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ, σημαντικό κομμάτι των οποίων αποτελούν τα χρηματοδοτικά εργαλεία, τα οποία στην ελληνική περίπτωση προσφέρονται από την ΕΑΤ και παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία.

---

³² SBA Factsheet Country Report: Greece: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-strategy/sme-performance-review_en#paragraph_885.

³³ Βλ. Αρανίτου *et al* (2022), ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2022), Rekkas (2021), Ρέκκας (2023).

2.5.1 Η πρόσβαση των ΜμΕ σε χρηματοδότηση στην Ελλάδα

Η πρόσβαση σε χρηματοδότηση αποτελεί σταθερά από τα χρόνια της οικονομικής κρίσης το υπ' αριθμόν 1 πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜμΕ, σύμφωνα με την έκθεση SAFE (Survey on Access to Finance for Enterprises) της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας³⁴ και την ετήσια έρευνα SBA Factsheet της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το πρόβλημα αυτό σχετίζεται με την κρίση χρέους, την οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας και την ύφεση που παρουσίασε η ελληνική οικονομία κατά την περίοδο 2008-2013 (Λιαργκόβας 2020, σελ. 33, 65) κι έχει σημαντικές προεκτάσεις για την οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, η συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων είναι ΜμΕ.

Σύμφωνα με έρευνα του ΥπΑνΕπ, το 70% του συνόλου των ελληνικών ΜμΕ (πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες) δεν κατάφερε να έχει πρόσβαση σε χρηματοδότηση. Το αντίστοιχο ποσοστό είναι ακόμη μεγαλύτερο (83,5%) στην υποκατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων, ενώ η κύρια πηγή χρηματοδότησης των ελληνικών ΜμΕ είναι οι ίδιοι πόροι (ΥπΑνΕπ 2021, σελ. 24-26). Οι συνέπειες της ελλιπούς χρηματοδότησης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση προκαλεί αλυσιδωτές αρνητικές επιδράσεις στην οικονομία, καθώς αυξάνει το ιδιωτικό χρέος (οφειλές προς προμηθευτές, δημόσιο, τράπεζες) που με τη σειρά του αποτελεί επιβραδυντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή (Ρέκκας 2023, σελ. 72-73).

Γίνεται επομένως αντιληπτό, ότι η διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση αποτελεί μείζον ζήτημα για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και κατ' επέκταση την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Προς την κατεύθυνση αυτή, ο ρόλος της δημόσιας παρέμβασης μέσω εξειδικευμένων φορέων όπως η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα (ΕΑΤ) που παρουσιάζεται στην επόμενη ενότητα είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης των ΜμΕ., καθώς οι φορείς αυτοί μπορούν να αναπτύξουν ειδικά χρηματοδοτικά εργαλεία, σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τραπεζικό τομέα και συμπληρωματικά με αυτόν.

---

³⁴ Η έρευνα SAFE εκδίδεται από δύο φορές ετησίως (βλ. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα: https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/index.en.html).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Οι Αναπτυξιακές Τράπεζες, μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων, συνεισφέρουν στην πρόσβαση των ΜμΕ σε χρηματοδότηση, συμβάλλοντας κατά αυτό τον τρόπο στην ανάπτυξη και την οικονομική και κοινωνική συνοχή. Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει την ελληνική περίπτωση και ειδικότερα, την ιστορική διαδρομή της ΕΑΤ με σχετικές αναφορές στους προκατόχους της ΕΤΕΑν και ΤΕΜΠΜΕ, καθώς και στους σκοπούς, τις δράσεις και τα εργαλεία που είναι συμβατά με τους στόχους της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ για την ισόρροπη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

3.1 Ιστορικό και αναγκαιότητα της ΕΑΤ

Η Ελλάδα μέχρι το 2019 ήταν η μοναδική χώρα της ΕΕ που δεν είχε Εθνική Αναπτυξιακή Τράπεζα η οποία να συνεισφέρει στην περιφερειακή ανάπτυξη μέσω ευκολότερης πρόσβασης των επιχειρήσεων που στην πλειοψηφία τους είναι ΜμΕ σε χρηματοδότηση, αξιοποιώντας με βέλτιστο τρόπο διαθέσιμα κονδύλια από όλες τις εθνικές, ενωσιακές, διεθνείς πηγές (Ζερβούδη, 2020, σελ. 18). Η συγκεκριμένη έλλειψη ανέδειξε την αναγκαιότητα ίδρυσης της ΕΑΤ με διευρυμένο χαρτοφυλάκιο αρμοδιοτήτων για την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

Ειδικότερα, η ΕΑΤ ιδρύθηκε με το ν.4608/2019 (ΦΕΚ Α'/66, άρθρα 1-7) διαδεχόμενη την προκάτοχό της ΕΤΕΑν., η οποία είχε ιδρυθεί με το ν.3912/2011 (ΦΕΚ Α'/17) και αποτελούσε με τη σειρά της τη διάδοχη κατάσταση της εταιρείας «Ταμείο Εγγυήσεων Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων Α.Ε.» (ΤΕΜΠΜΕ) που είχε ιδρυθεί το 2002 με το ν.3066/2002 (ΦΕΚ Α/252). Η ΕΑΤ αποτελεί μετεξέλιξη των προκατόχων της, οι οποίες είχαν εξειδικευμένο χαρακτήρα: η μεν πρώτη ήταν προσανατολισμένη στο σύνολο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες) και στόχευε στην παροχή χρηματοδοτικών εργαλείων δανειακού τύπου (εγγυήσεις σε δάνεια επιχειρήσεων, συνεπένδυση κεφαλαίων για την παροχή χαμηλότοκων δανείων), η δε

δεύτερη ήταν προσανατολισμένη αποκλειστικά στην παροχή εγγυήσεων σε δάνεια των πολύ μικρών και των μικρών επιχειρήσεων (όχι των μεσαίων).

Το ΕΤΕΑν ιδρύθηκε με το ν.3912/2011 (ΦΕΚ Α'/17), υποκαθιστώντας σε όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις την προκάτοχό της ανώνυμη το ΤΕΜΠΜΕ, η οποία είχε ως σκοπό αποκλειστικά την παροχή εγγυήσεων του δημοσίου σε δάνεια πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων. Σκοπός του ΕΤΕΑν ήταν η ενίσχυση της πρόσβασης των ελληνικών ΜμΕ σε χρηματοδότηση για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας, της ανάπτυξης, της κοινωνικής οικονομίας και της επιχειρηματικότητας. Για την επίτευξη των στόχων της, η εταιρεία μπορούσε να συνεπενδύει κεφάλαια και να συμμετέχει σε επενδυτικά σχήματα και μέσα χρηματοοικονομικής τεχνικής (Ρέκκας 2017). Η εποπτεία της κεφαλαιακής επάρκειας του ΕΤΕΑν ανατέθηκε στην Τράπεζα της Ελλάδας (ΤτΕ)³⁵, ενώ η διοικητική και οικονομική εποπτεία ανατέθηκε στον εκάστοτε Υπουργό Οικονομίας και Ανάπτυξης³⁶. Μοναδικός μέτοχος του ΕΤΕΑν είναι το Ελληνικό Δημόσιο, που εκπροσωπείται στη Γενική Συνέλευση από τους Υπουργούς Οικονομικών και Ανάπτυξης³⁷.

3.2 Στόχοι της ΕΑΤ

Η ΕΑΤ ιδρύθηκε ως δημόσιο χρηματοδοτικό ίδρυμα ειδικού σκοπού με το ν.4608/2019 (άρθρα 1-7, μέρος Α'), με τις διατάξεις του οποίου επήλθαν μεταβολές στο Καταστατικό του προκατόχου ΕΤΕΑν (άρθρο 2), καθώς και σε ζητήματα που αφορούν τους κανονισμούς λειτουργίας της, θέματα προσωπικού, σύναψης συμβάσεων με προμηθευτές, την τήρηση λογαριασμών στην ΤτΕ και τη χρηματοοικονομική εποπτεία της εταιρείας (άρθρα 3-7 και 9). Η ίδρυση της ΕΑΤ βασίστηκε σε ειδική μελέτη που ανατέθηκε από την ελληνική κυβέρνηση στην Αναπτυξιακή Τράπεζα της Γαλλίας Bpifrance για τη μετατροπή του ΕΤΕΑν σε Αναπτυξιακή Τράπεζα (ΥπΟιΑν, 2019). Η μελέτη παραδόθηκε το 2019 περιλαμβάνοντας επιμέρους παραδοτέα που αφορούσαν το σκοπό της παρέμβασης, το σχήμα διακυβέρνησης, τη νομική μορφή της νέας εταιρείας, στρατηγικό, επιχειρηματικό πλάνο και επικοινωνιακό πλάνο, πλάνο δράσης

³⁵ Άρθρο 1, άρθρου δεύτερου «Καταστατικό», ν.3912/2011.

³⁶ Παράγραφος 4, άρθρου 1, άρθρου δεύτερου «Καταστατικό» ν.3912/2011 (ΦΕΚ 17/Α'), όπως τροποποιήθηκε με παρ. 3 άρθρου 240 ν.4072/2012 (ΦΕΚ 86/Α').

³⁷ Άρθρο δεύτερο «Καταστατικό», κεφάλαιο Γ', άρθρο 9, παρ. β, ν.3912/2011 (Ρέκκας, 2017).

(action plan), καθώς και ανάλυση ρίσκου και πλάνο παρακολούθησης και ελέγχου της νέας εταιρείας.

Οι σκοποί της ΕΑΤ, όπως καθορίζονται στην παρ. 2 του άρθρου 2 του ν.4608/2019, συμβαδίζουν με τους γενικότερους στόχους της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ για την ισόρροπη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή και συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων (πλέον όχι μόνο των ΜμΕ αλλά και των μεγάλων) σε πηγές χρηματοδότησης,
- προώθηση και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων,
- αντιμετώπιση των αποτυχιών της αγοράς που οδηγούν σε ελλιπή πρόσβαση των ΜμΕ σε χρηματοδότηση,
- κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού της αγοράς κεφαλαίων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας,
- προώθηση της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας για την επίτευξη κοινωνικής συνοχής,
- δημιουργία οικοσυστήματος καινοτομίας με στόχο την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων,
- προώθηση επενδυτικών έργων με σεβασμό στο περιβάλλον και σημαντικές αναπτυξιακές προοπτικές,
- προώθηση της κυκλικής οικονομίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη βιώσιμη ανάπτυξη,
- υλοποίηση της Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής με τη χρηματοδότηση βιώσιμων επιχειρηματικών σχεδίων.

Η ΕΑΤ έχει διευρυμένο χαρτοφυλάκιο αρμοδιοτήτων σε σχέση με το ΕΤΕΑν και το ΤΕΜΠΜΕ. Σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 2 του ν.4608/2019, οι δραστηριότητες της ΕΑΤ καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων σε σχέση με τις προκατόχους της ΕΤΕΑν και ΤΕΜΠΜΕ και μπορούν να λάβουν μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες μορφές:

- Σχεδιασμός, ίδρυση και διαχείριση ταμείων παροχής κεφαλαίων και μέσω των χρηματοοικονομικής τεχνικής, στο πλαίσιο του κανονιστικού πλαισίου της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις.

- Παροχή δανείων προς επιχειρήσεις μέσω τραπεζών και ειδικών funds στη χρηματοδότηση επιχειρήσεων.
- Παροχή εγγυήσεων σε δάνεια επιχειρήσεων που παρέχονται από χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.
- Συνεπένδυση κεφαλαίων και συμμετοχή σε ταμεία χρηματοδότησης επιχειρήσεων, παροχής εγγυήσεων, επιχειρηματικών κεφαλαίων, κεφαλαίων σποράς (seed capital), στήριξης νέων και καινοτόμων επιχειρήσεων, ΣΔΙΤ, επενδυτικά σχήματα κ.λπ. Η συνεπένδυση σε επενδυτικά προγράμματα μπορεί να πραγματοποιείται με τη συμμετοχή σε επενδυτικά σχήματα, ειδικά funds, μέσα χρηματοοικονομικής τεχνικής ή νομικά πρόσωπα³⁸, από κοινού με ιδιώτες επενδυτές ή/και ευρωπαϊκούς και διεθνείς φορείς παροχής κεφαλαίων. Επίσης, μπορεί να αφορά και την ανάπτυξη συνεργασίας με διεθνείς επενδυτικούς οργανισμούς περιφερειακά ή ευρωπαϊκά έργα, καθώς και προγράμματα εξωτερικής βοήθειας της ΕΕ.
- Χρηματοδότηση εξαγωγικών επιχειρήσεων μέσω ενέγγυων πιστώσεων, πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) και έκδοσης εγγυητικών επιστολών που γίνεται μέσω συνεργαζόμενων χρηματοπιστωτικών οργανισμών.
- Παροχή μικροπιστώσεων (microcredits) σε συνεργασία με εξειδικευμένους φορείς σε εθνικό, και υπερεθνικό επίπεδο.
- Παροχή επιχορηγήσεων (grants) προς επιχειρήσεις για επενδυτικούς σκοπούς.

Στο μετοχικό κεφάλαιο της ΕΑΤ το ελληνικό δημόσιο συμμετέχει με ποσοστό τουλάχιστον 50%³⁹. Κατά την ίδρυση της ΕΑΤ το ελληνικό δημόσιο κατείχε το 100% του μετοχικού της κεφαλαίου, Για την επίτευξη των σκοπών της, η εταιρεία δύναται να χρησιμοποιεί πόρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, καθώς και πόρους προερχόμενους από τα ΕΔΕΤ. Στη Γενική Συνέλευση της εταιρείας το ελληνικό δημόσιο ως μοναδικός μέτοχος εκπροσωπείται από τους Υπουργούς Ανάπτυξης και Οικονομικών⁴⁰.

³⁸ Συμπεριλαμβανομένων των αμοιβαίων κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών του ν. 2992/2002 (Α'/54) και των εταιρειών κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών του ν. 2367/1995 (Α'/261).

³⁹ Άρθρο 2, παρ. 7, ν. 4608/2019.

⁴⁰ Άρθρα 1-7, ν.4608/2019.

3.3. Ανασκόπηση δράσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων της ΕΑΤ στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020

Στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020 - ΕΠΑνΕ που αντλεί πόρους από τα ΕΔΕΤ, η ΕΑΤ υλοποίησε τα χρηματοδοτικά εργαλεία του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II (ΤΕΠΙΧ II) και συγκεκριμένα το πρόγραμμα «Επιχειρηματική Χρηματοδότηση», το οποίο στον αρχικό του σχεδιασμό περιέλαβε τη δημιουργία δύο υποπρογραμμάτων: το Υποπρόγραμμα I για τη χορήγηση κεφαλαίων αναπτυξιακού σκοπού σε ελληνικές ΜμΕ και το Υποπρόγραμμα II για τη χορήγηση κεφαλαίων κίνησης σε ΜμΕ. Τα δύο αυτά υποπρογράμματα σχεδιάστηκαν ώστε να συμβάλουν στην περιφερειακή ανάπτυξη και να έχουν άμεσο αναπτυξιακό αντίκτυπο στην ελληνική οικονομία.

Ωστόσο, η εμφάνιση της πανδημίας Covid-19 οδήγησε σε αλλαγή του προσανατολισμού του ΤΕΠΙΧ II προς την παροχή άμεσης ρευστότητας προς τις ελληνικές επιχειρήσεις και κυρίως τις ΜμΕ προκειμένου να επιβιώσουν από τις επιπτώσεις που δημιούργησαν τα υγειονομικά μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας. Έτσι, δημιουργήθηκαν τα Υποπρογράμματα III και IV, λαμβάνοντας υπόψη το προσωρινό πλαίσιο χορήγησης ενισχύσεων που δημοσίευσε το Μάρτιο 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το οποίο παρείχε μεγάλα περιθώρια ευελιξίας στις κυβερνήσεις των κ-μ της ΕΕ για την υλοποίηση μέτρων για την παροχή άμεσης ρευστότητας στις επιχειρήσεις.

Παράλληλα, την περίοδο της πανδημίας η επείγουσες συνθήκες στήριξης της επιχειρηματικότητας και ιδιαίτερα της μικρής κλίμακας, χρησιμοποιώντας μεταξύ άλλων και πόρους των ΕΔΕΤ μέσω του ΕΣΠΑ 2014-2020, η ΕΑΤ προχώρησε και στη δημιουργία του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19. Το εν λόγω ταμείο συστάθηκε με την ΥΑ 2500/6/7-5-2020 (ΦΕΚ Β'/1768) ως ανεξάρτητη χρηματοδοτική μονάδα εντός της ΕΑΤ με αρχικό προϋπολογισμό δημόσιας δαπάνης € 1 δις, στο πλαίσιο της επείγουσας κατάστασης αντιμετώπισης των συνεπειών της πανδημίας και με βάση το Προσωρινό Πλαίσιο χορήγησης κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁴¹ (ΕΑΤ, 2022).

Το ποσό αυτό δεν καλύφθηκε αμιγώς από όρους του ΕΠΑνΕΚ, αλλά συμπληρωματικά και με πόρους του εθνικού σκέλους του ΠΔ. Επομένως, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή

---

⁴¹ Ανακοίνωση Επιτροπής 2020/C 911/01 (C(2020) 1863).

ασφαλών συμπερασμάτων για την επίδραση των συγχρηματοδοτούμενων πόρων του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19 στην κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού. Επισημαίνεται, δε ότι, σε αντίθεση με το ΤΕΠΙΧ II, η στόχευση του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19 δεν ήταν αποκλειστικά οι ΜμΕ, καθώς επιλέξιμες για το ταμείου αυτό ήταν και οι μεγάλες επιχειρήσεις.

Μέσω του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19 παρασχέθηκαν εγγυήσεις επί χαρτοφυλακίων δανείων κεφαλαίου κίνησης με ανώτατο όριο εγγύησης (cap rate) άνα χαρτοφυλάκιο σε συνεργασία με συνεργαζόμενες με το ταμείο τράπεζες. Ειδικότερα, το ταμείο παρείχε εγγυήσεις έως 80% σε δάνεια κεφαλαίου κίνησης συνολικού ποσού € 6,2 εκ. εγγυήθηκαν από δημόσιους συγχρηματοδοτούμενους πόρους του ΕΠΑνΕΚ οι οποίοι ανήλθαν σε περίπου € 1,1 εκ. (ΕΑΤ 2022, σελ. 14).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας εξετάζεται εμπειρικά μόνο η περίπτωση του ΤΕΠΙΧ II, το οποίο είχε συμπεριληφθεί στην ex-ante αξιολόγηση του 2016 και συγχρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά με πόρους των ΕΔΕΤ μέσω του ΕΠΑνΕΚ / ΕΣΠΑ 2014-2020. Στην επόμενη ενότητα ακολουθεί η αναλυτική παρουσίαση των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ II στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΕΠΙΧ ΙΙ ΤΗΣ ΕΑΤ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2014-2020

Στην ενότητα αυτή εξετάζεται η συμβολή των χρηματοδοτικών εργαλείων της ΕΑΤ στην υλοποίηση του ΕΣΠΑ 2014-2020 και ειδικότερα, των εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ που χρηματοδοτήθηκαν αποκλειστικά από τη συγκεκριμένη πηγή. Μέσα από μία ιστορική αναδρομή από την ίδρυση του ΤΕΠΙΧ ΙΙ έως σήμερα, η παρούσα ενότητα επιχειρεί να αναδείξει βασικές πτυχές του σχεδιασμού του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, τη στόχευσή του και την πορεία υλοποίησής του στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020. Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται ποσοτικά στοιχεία με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων από την υλοποίηση του ΤΕΠΙΧ ΙΙ ως προς τη στήριξη των ΜμΕ σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

4.1 Σύσταση του ΤΕΠΙΧ ΙΙ

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τα χρηματοδοτικά εργαλεία που υλοποιήθηκαν από την ΕΑΤ και το προκάτοχό της ΕΤΕΑν κατά τη διάρκεια του ΕΣΠΑ 2014-2020 και χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΠΑνΕΚ. Ειδικότερα, κατά το σχεδιασμό της προγραμματικής περιόδου 2014-2020, το μείζον πρόβλημα της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση επιχειρήθηκε να αντιμετωπισθεί μέσω της δημιουργίας του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2014-2020⁴², ακολουθώντας την πρακτική που καθιερώθηκε στην ελληνική περίπτωση με το ΤΕΠΙΧ Ι που χρηματοδοτήθηκε με πόρους του ΕΣΠΑ 2007-2013. Το ΤΕΠΙΧ ΙΙ σχεδιάστηκε από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Ανάπτυξης και υλοποιήθηκε αρχικά από το ΕΤΕΑν και στη συνέχεια, την ΕΑΤ.

---

⁴² Το ΤΕΠΙΧ ΙΙ αξιοποίησε την πολύτιμη εμπειρία του ΤΕΠΙΧ Ι, το οποίο αποτέλεσε το πρώτο ταμείο στην Ελλάδα και υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Argyriou *et al* (2020).

Προκειμένου η λήψη απόφασης να βασιστεί σε αξιόπιστα στοιχεία, ανατέθηκε από το ΥπΟιΑνΤ σε εξωτερικό σύμβουλο η εκ των προτέρων (ex-ante) αξιολόγηση των χρηματοδοτικών εργαλείων⁴³, στο πλαίσιο της οποίας εκτιμήθηκε το χρηματοδοτικό κενό για τη χρηματοδότηση της επιχειρηματικότητας. Η εκ των προτέρων αξιολόγηση εκτίμησε το χρηματοδοτικό κενό της επιχειρηματικότητας στο ποσό των € 3,654 δις (ΥπΟιΑνΤ 2016, σελ. 93-96), ενώ πρότεινε την άμεση υλοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων δανειακού και εγγυοδοτικού τύπου, καθώς και εργαλείων κεφαλαιακής ενίσχυσης για ΜμΕ (ΥπΟιΑνΤ 2021, σελ.: 145). Στην ίδια έκθεση συμπεριλήφθηκαν προτάσεις για την επενδυτική στρατηγική μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων και η χρηματοδότησή τους από το ΕΠΑνΕΚ του ΕΣΠΑ 2014-2020 με προτεινόμενη δημόσια δαπάνη € 1,03 δις (ΥπΟιΑνΤ 2016, σελ. 162-169). Επίσης, προτάθηκε η υιοθέτηση δεικτών εκροών για τα χρηματοδοτικά εργαλεία ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο επίτευξης των στόχων του ΕΠΑνΕΚ (ενδεικτικά: αριθμός χρηματοδοτικών εργαλείων, αριθμός ενισχυόμενων επιχειρήσεων, ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης) (ΥπΟιΑνΤ 2016, σελ. 230-243).

Επιπρόσθετα, την ίδια χρονική περίοδο υποβλήθηκε το Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΕΤΕΑν για το ΤΕΠΙΧ II (ΕΤΕΑν, 2016), στο πλαίσιο του οποίου προσδιορίστηκαν το πεδίο εφαρμογής, τα προτεινόμενα εργαλεία δανειακού τύπου (δάνεια με επιδότηση επιτοκίου και εγγυήσεις σε δάνεια ΜμΕ), οι στόχοι και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα των χρηματοδοτικών εργαλείων στη βάση τριών σεναρίων (βασικό, αισιόδοξο, απαισιόδοξο). Τα σενάρια αυτά έθεταν τους ακόλουθους στόχους για το τέλος του 2023 (λήξη περιόδου επιλεξιμότητας δαπανών ΕΣΠΑ 2014-2020 σύμφωνα με τον κανόνα n+3): (α) ποσό χορηγούμενης δημόσιας δαπάνης € 400 εκ., (β) παροχή δανείων συνολικού ύψους € 951,4 εκ., (γ) συντελεστής μόχλευσης κεφαλαίων: 2,38, (δ) ενίσχυση 7.751 ΜμΕ με δάνεια επιδότησης επιτοκίου και (ε) παροχή εγγυήσεων σε δάνεια προς ΜμΕ⁴⁴.

Ειδικότερα, το ΤΕΠΙΧ II συστάθηκε ως αυτόνομη μονάδα εντός του ΕΤΕΑν⁴⁵ και αρχική χρηματοδότηση ύψους € 400 εκ. από το ΕΠΑνΕΚ και τα ΠΕΠ. Μεταξύ του ΥπΟιΑν και του ΕΤΕΑν υπογράφηκε Συμφωνία Χρηματοδότησης, στην οποία

---

⁴³ Βλ. ΥπΟιΑνΤ (2016).

⁴⁴ Οι συγκεκριμένοι στόχοι τέθηκαν λαμβάνοντας υπόψη το προτεινόμενο στο Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΕΤΕΑν μέγιστο χρηματοδοτικών εργαλείων: 90% (€ 360 εκ.) του π/υ του ΤΕΠΙΧ II σε δάνεια με επιδότηση επιτοκίου προς ΜμΕ και 10% του π/υ (€ 40 εκ.) για παροχή εγγυήσεων σε δάνεια προς ΜμΕ (ΕΤΕΑν 2016, σελ. 55).

⁴⁵ ΥΑ 7314/1819/29-11-2016 (ΦΕΚ Β'3904).

προβλέφθηκαν οι τεχνικές λεπτομέρειες της συνεργασίας για το ΤΕΠΙΧ ΙΙ. Είχε προηγηθεί σχετική πρόσκληση της ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ προς το ΕΤΕΑν για την υποβολή αίτησης χρηματοδότησης για το ΤΕΠΙΧ ΙΙ, η υποβολή αυτής από το ΕΤΕΑν και η έγκρισή της από την Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Επιχειρησιακών Προγραμμάτων ΕΤΠΑ και Ταμείου Συνοχής⁴⁶. Με νεότερη απόφαση ΥπΟιΑν⁴⁷ η χρηματοδότηση του ΤΕΠΙΧ ΙΙ με πόρους του ΕΠΑνΕΚ και των ΠΕΠ ανήλθε στο ποσό των € 528,3 εκ.

Όργανο λήψης αποφάσεων για την εξειδίκευση και αναθεώρηση της επενδυτικής στρατηγικής και την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησης των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, ορίστηκε η Επενδυτική Επιτροπή, στην οποία συμμετέχει η πολιτική ηγεσία του ΥπΟιΑν σε επίπεδο των αρμόδιων Γενικών και Ειδικών Γραμματέων, καθώς και υπηρεσιακοί παράγοντες με σχετική εμπειρία και αρμοδιότητα⁴⁸.

Επισημαίνεται, ότι η χρηματοδότηση του ΤΕΠΙΧ ΙΙ για την χορήγηση δανειακών κεφαλαίων προς ΜμΕ μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων με πόρους του ΕΣΠΑ 2014-2020, αποτελούσε μονόδρομο τη δεδομένη χρονική περίοδο εφαρμογής του τρίτου μνημονίου, κατά την οποία οι διαθέσιμοι πόροι από το εθνικό σκέλος του ΠΔΕ είχαν περιορισθεί σε σημαντικό βαθμό λόγω της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Όπως παρουσιάζεται στη συνέχεια, από το ΕΣΠΑ 2014-2020 δεσμεύθηκαν τελικά πόροι συνολικού ύψους € 1,003 δις, ποσό που αντιστοιχεί σχεδόν εξ ολοκλήρου στην πρόταση της εκ των προτέρων αξιολόγησης (€ 1,03 δις). Στόχος ήταν να μοχλευθούν τουλάχιστον ισόποσοι πόροι από τον ιδιωτικό τομέα (τράπεζες) κι επομένως, το συνολικό ποσό για την ενίσχυση των ΜμΕ μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων στις 31-12-2023 να ανέλθει σε € 2 δις.

Για την υλοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ το ΕΤΕΑν δημοσίευσε σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος προς τις τράπεζες προκειμένου να συνάψουν σύμβαση με το ΕΤΕΑν, κατόπιν διαδικασίας αξιολόγησής τους στη βάση πιστοληπτικής αξιολόγησης με όρους αγοράς, προκειμένου να προχωρήσουν στη σύναψη δανείων με ΜμΕ.

---

⁴⁶ ΥΑ 7326/2387/Α230.11.2016 (ΑΔΑ: ΨΧΣΔ4653Ο7-ΠΦΩ).

⁴⁷ ΥΑ 775/1974 Α1/15-12-2017 (ΦΕΚ Β'/4448).

⁴⁸ Βλ. άρθρο 5 ΥΑ 7326/2387/Α230.11.2016.

4.2 Χρηματοδοτικά εργαλεία ΤΕΠΙΧ II στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020

Με απόφαση της Επενδυτικής Επιτροπής του ΤΕΠΙΧ II κατόπιν εισήγησης του ΕΤΕΑν αποφασίσθηκε η δημιουργία του προγράμματος «Επιχειρηματική Χρηματοδότηση» για την παροχή δανείων επενδυτικού σκοπού (Υποπρόγραμμα I) και κεφαλαίου κίνησης (Υποπρόγραμμα II) προς τις ελληνικές ΜμΕ με συγχρηματοδοτούμενους πόρους του ΕΣΠΑ 2014-2020. Τα δύο προγράμματα ξεκίνησαν το 2018 με συνολικό προϋπολογισμό δημόσιας δαπάνης € 366,3 εκ., αφού υπογράφηκε αρχικά συμφωνία χρηματοδότησης μεταξύ ΥπΟιΑν και ΕΤΕΑν και στη συνέχεια, οι επιμέρους συμβάσεις (επιχειρησιακές συμφωνίες) με τις τράπεζες που αξιολογήθηκαν θετικά κατόπιν αξιολογικής διαδικασίας προκειμένου να συνεπενδύσουν κεφάλαια στο ΤΕΠΙΧ II (ΕΤΕΑν, 2018).

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας και προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι αρνητικές συνέπειές της στην οικονομία, η Επενδυτική Επιτροπή του ΤΕΠΙΧ II, λαμβάνοντας υπόψη τα αιτήματα των επιχειρήσεων για άμεση χρηματοδοτική στήριξη και κατόπιν σχετικών εισηγήσεων της ΕΑΤ, ενέκρινε διαδοχικές αυξήσεις του προϋπολογισμού του ταμείου. Ο προϋπολογισμός δημόσιας δαπάνης αυξήθηκε συνολικά κατά € 300 εκ. για την υλοποίηση του Υποπρογράμματος III του προγράμματος «Επιχειρηματική Χρηματοδότηση» για την παροχή δανείων κεφαλαίου κίνησης προς ΜμΕ με επιδότηση επιτοκίου για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας και στη συνέχεια, κατά € 175 εκ. για τη λειτουργία του Υποπρογράμματος IV πάλι για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας, αλλά με διαφορετική σχέση συνεπένδυσης κεφαλαίων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Σε συνέχεια των ανωτέρω, ο προϋπολογισμός του ΤΕΠΙΧ II ανήλθε στο συνολικό ποσό των 1,003 δις € δημόσιας δαπάνης για την χρηματοδοτική στήριξη των ελληνικών ΜμΕ με χρηματοδοτικά εργαλεία δανειακού τύπου. Ο προϋπολογισμός της τελικής δημόσιας δαπάνης που διατέθηκε στην ΕΑΤ για την υλοποίηση των τεσσάρων υποπρογραμμάτων του ΤΕΠΙΧ II καλύφθηκε από συγχρηματοδοτούμενους πόρους των ΕΔΕΤ και συγκεκριμένα, ποσό € 880 εκ. από το ΕΠΑνΕΚ και το υπόλοιπο ποσό των € 123,3 εκ. με εκχωρήσεις από τα ΠΕΠ του ΕΣΠΑ 2014-2020 (ΕΑΤ 2023, ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ 2023). Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ (2023, σελ. 15), συνολικά στα τέσσερα

υποπρογράμματα του ΤΕΠΙΧ ΙΙ που χρηματοδοτήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020, μέχρι 31-12-2022 είχαν εκταμιευθεί 20.005 δάνεια συνολικού ποσού € 2,18 δις κι εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης € 836 εκ.. Έως τα τέλη 2021, οι συνολικές εκταμιεύσεις ανήλθαν στο ποσό των € 2,1 δις, εκ των οποίων το ποσό της διατιθέμενης δημόσιας δαπάνης ανήλθε σε € 686 εκ. (ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ 2022, σελ. 17), με αποτέλεσμα το ποσοστό απορρόφησης σε όρους δημόσιας δαπάνης να ανέλθει σε 82,05%.

Τα χαρακτηριστικά των Υποπρογραμμάτων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στον Πίνακα 4.1:

Πίνακας 4.1

**ΤΕΠΙΧ ΙΙ - Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Χαρακτηριστικά
Υποπρογραμμάτων Ι, ΙΙ, ΙΙΙ και ΙV**

ΤΕΠΙΧ ΙΙ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ			
	ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 1	ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2	ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 3	ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 4
	Δάνεια που χρηματοδοτούν επενδυτικά σχέδια επιχειρήσεων, που δεν έχουν υλοποιηθεί	Δάνεια Επιχειρηματικής Ανάπτυξης (κεφάλαια κίνησης ειδικού σκοπού, στο πλαίσιο δραστηριοτήτων ανάπτυξης ή επέκτασης της επιχείρησης)	Δάνεια κεφαλαίου κίνησης-ενίσχυσης της ρευστότητας των επιχειρήσεων που πλήττονται από COVID-19, με διετή επιδότηση επιτοκίου με υποχρέωση διατήρησης του αριθμού θέσεων εργασίας για δύο έτη	
ΥΨΟΣ ΔΑΝΕΙΟΥ	€25.000 έως €1.500.000	€10.000 έως €500.000	Το ύψος του δανείου καθορίζεται: Έως 50% του κύκλου εργασιών της επιχείρησης Έως το 50% των παραγγελιών τρέχοντος έτους. Σε περίπτωση που τα ανωτέρω μεγέθη δεν είναι διακριτά, το δάνειο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 100% των ιδίων κεφαλαίων	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΔΑΝΕΙΟΥ	60 έως 120 μήνες	24 έως 60 μήνες	24 έως 60 μήνες	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΧΑΡΙΤΟΣ	Έως 36 μήνες	Έως 24 μήνες	6 έως 12 μήνες	
Σχέση Συμμετοχής ΤΕΠΙΧ ΙΙ - Ε.Χ.Ο.	40% - 60%	40% - 60%	40% - 60%	5% - 95%
ΕΠΙΛΕΞΙΜΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	Οι ΜμΕ κάθε Νομικής Μορφής, που απασχολεί έως 250 εργαζομένους (ΕΜΕ) και Κύκλο Εργασιών έως €50 εκ. ή Ενεργητικό έως €43 εκ.		Επιχειρήσεις οι οποίες υφίστανται τις δυσμενείς επιπτώσεις από την εξάπλωση του COVID-19, βάσει των ΚΑΔ της ΚΥΑ: Αρ.Δ1α/Γ.Π.ακ.21268/ΦΕΚΒ/1991/20.03.2020 Σημ. το σωρευτικό ύψος δανείων ή του δανείου ανά επιχείρηση δε θα υπερβαίνει τις €500 χιλ.	Επιχειρήσεις οι οποίες υφίστανται τις δυσμενείς επιπτώσεις από την εξάπλωση του COVID-19, βάσει των ΚΑΔ της ΚΥΑ

Πηγή: EAT (2023).

Ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση της πορείας υλοποίησης των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ.

4.2.1 Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρογράμματα I και II

Όπως προαναφέρθηκε, τα δύο προγράμματα Επιχειρηματική Χρηματοδότηση I και II προκηρύχθηκαν τον Ιούνιο 2018 και αφορούσαν τη συνεπένδυση κεφαλαίων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για την παροχή δανείων κεφαλαίου κίνησης ειδικού σκοπού ή/και επενδυτικού σκοπού για τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών σχεδίων ΜμΕ με χαμηλό επιτόκιο. Η σχέση συνεπένδυσης δημόσιων και ιδιωτικών κεφαλαίων ορίστηκε 1:1,5, αντίστοιχα ή ως ποσοστιαία συμμετοχή στο συνολικό κεφάλαιο του ταμείου 40% – 60%, αντίστοιχα. Τα δάνεια ειδικού σκοπού αφορούσαν την παροχή κεφαλαίου προς ΜμΕ σε πρώιμα στάδια (π.χ. κεφαλαίο σποράς/seed capital ή κεφάλαιο εκκίνησης/start-up capital), κεφαλαίου επέκτασης των δραστηριοτήτων της επιχείρησης ή κεφαλαίου για την ενίσχυση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, π.χ. για τη σταθεροποίηση και την υπεράσπιση της υφιστάμενης θέσης της στην αγορά ή την ενίσχυση της παραγωγικής της δυναμικότητας. Επίσης, τα δάνεια ειδικού σκοπού μπορούσαν να αφορούν την υλοποίηση νέων έργων, τη διεύθυνση σε νέες αγορές ή την επένδυση σε νέες τεχνολογίες. Ο συνολικός προϋπολογισμός δημόσιας δαπάνης για τα δύο Υποπρογράμματα ανήλθε σε € 366,3 εκ..

Στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποπρογράμματος I που αφορούσε την παροχή επενδυτικών δανείων προς ΜμΕ έως τα τέλη 2022 εγκρίθηκαν 1.907 δάνεια συνολικού ύψους € 343 εκ.⁴⁹. Το Υποπρόγραμμα I προέβλεπε επιδότηση επιτοκίου δανείων € 25.000 έως € 1,5 εκ., με διάρκεια δανείου 60 έως 120 μήνες και δυνατότητα χορήγησης περιόδου χάριτος έως 36 μήνες με καταβολή μόνο τόκων κατά το διάστημα αυτό. Τον Απρίλιο του 2021, δεδομένης της ύπαρξης αδιάθετων υπολοίπων στο λογαριασμό του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II ύψους € 152 εκ., ενεργοποιήθηκε εκ νέου το Υποπρόγραμμα 1 με τις ίδιες προϋποθέσεις επιλεξιμότητας και τους ίδιους όρους για τις επιχειρήσεις/δυνητικούς δικαιούχους.

Στο Υποπρόγραμμα II που αφορούσε την παροχή κεφαλαίων κίνησης ειδικού σκοπού εγκρίθηκαν 1.352 δάνεια συνολικού ποσού € 254,3 εκ.⁵⁰. Το Υποπρόγραμμα II προέβλεπε την επιδότηση επιτοκίου δανείων € 10.000 έως € 500.000, με διάρκεια

⁴⁹ ΕΑΤ, Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα 1: <https://hdb.gr/ypoprogramma1/>.

⁵⁰ ΕΑΤ, Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα 2: <https://hdb.gr/ypoprogramma2/>.

δανείου 24 έως 60 μήνες και δυνατότητα χορήγησης περιόδου χάριτος 6 έως 12 μήνες και καταβολή μόνο τόκων κατά το διάστημα αυτό.

4.2.2 Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρόγραμμα III

Το πρόγραμμα προκηρύχθηκε το 2020 με αποκλειστικό σκοπό τον περιορισμό των αρνητικών οικονομικών συνεπειών που προκάλεσαν τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας Covid-19. Η σχετική πρόσκληση δημοσιεύθηκε από την ΕΑΤ, η οποία στο μεταξύ είχε διαδεχθεί το ΕΤΕΑν από το Μάιο 2019 και αφορούσε τη συνεπένδυση κεφαλαίων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (με σχέση συνεπένδυσης 40% δημόσια κεφάλαια ΕΑΤ – 60% ιδιωτικά κεφάλαια τραπεζών) για την παροχή δανείων κεφαλαίου κίνησης με διεισδυτική επιδότηση επιτοκίου λόγω Πανδημίας Covid-19. Όπως και στα Υποπρογράμματα I και II, η σχέση συνεπένδυσης δημόσιων και ιδιωτικών κεφαλαίων ορίστηκε 1:1,5, αντίστοιχα. Σκοπός του Υποπρογράμματος III ήταν η παροχή νέων δανείων κεφαλαίου κίνησης (όχι επενδυτικού σκοπού) με επιδότηση επιτοκίου για διάστημα δύο ετών για την παροχή έκτακτης ρευστότητας.

Για την υλοποίηση του Υποπρογράμματος III ο προϋπολογισμός δημόσιας δαπάνης αυξήθηκε συνολικά κατά € 300 εκ. προκειμένου να καλυφθεί η ιδιαίτερα αυξημένη ζήτηση κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο έξαρσης της πανδημίας. Σημειώνεται, ότι το Υποπρόγραμμα III υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προσωρινού πλαισίου για τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων που ανακοινώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Μάρτιο του 2020. Στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποπρογράμματος III έως τα τέλη 2022 εγκρίθηκαν 10.184 δάνεια συνολικού ύψους € 1,3 δις⁵¹. Το ύψος δανείου προσδιορίστηκε σε ποσοστό 5% του κύκλου εργασιών της κάθε επιχείρησης το έτος πριν την εκδήλωση της πανδημίας Covid-19 (2019) ή σε ποσοστό 50% των παραγγελιών του τρέχοντος έτους (2020 ή 2021).

---

⁵¹ ΕΑΤ, Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα 3: <https://hdb.gr/ypoprogramma3/>.

4.2.3 Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρόγραμμα IV

Το Υποπρόγραμμα IV ανακοινώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2020 μετά από σχετική απόφαση της Επενδυτικής Επιτροπής με σκοπό την κάλυψη των αυξημένων αιτήσεων που υποβλήθηκαν στα πλαίσια του Υποπρογράμματος 3 για την παροχή δανείων κεφαλαίου κίνησης με επιδότηση επιτοκίου. Σε σχέση με το Υποπρόγραμμα III, η συμμετοχή του Ταμείου στο σχήμα συνεπένδυσης μειώθηκε από 40% σε 5%, ενώ η συμμετοχή των ιδιωτικών κεφαλαίων από την πλευρά των συνεργαζόμενων τραπεζών αυξήθηκε από 60% σε 95% (EAT, 2023). Το Υποπρόγραμμα IV υλοποιήθηκε επίσης με βάση το προσωρινό πλαίσιο χορήγησης κρατικών ενισχύσεων Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποπρογράμματος IV έως τα τέλη 2022 εγκρίθηκαν 7.115 δάνεια προς ΜμΕ συνολικού ύψους € 429,2 εκ.⁵². Το ύψος δανείου προσδιορίστηκε σε ποσοστό 5% του κύκλου εργασιών της κάθε επιχείρησης το έτος πριν την εκδήλωση της πανδημίας Covid-19 (2019) ή σε ποσοστό 50% των παραγγελιών του τρέχοντος έτους (2020 ή 2021).

4.3 Περιφερειακή διάσταση του ΤΕΠΙΧ II

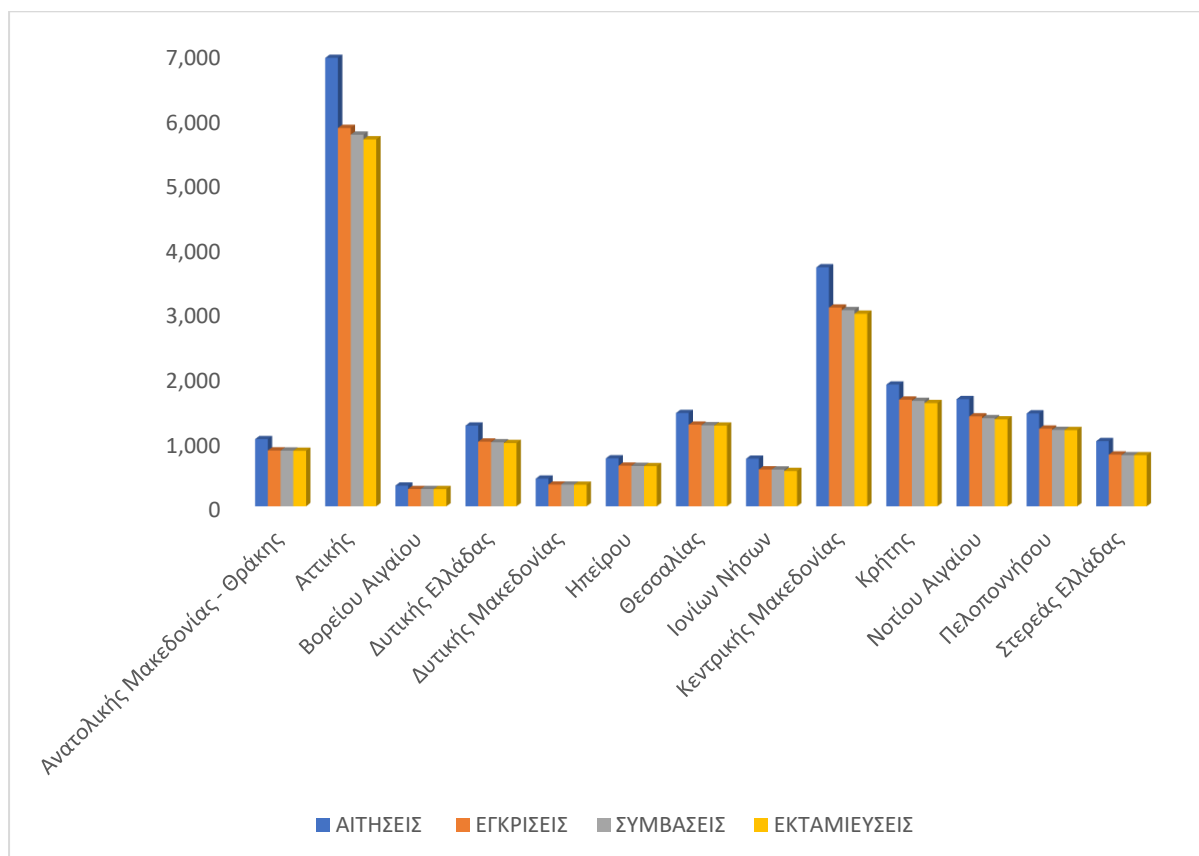
Η κατανομή των πόρων του ΤΕΠΙΧ II, προερχόμενων τόσο από το ΕΠΑνΕΚ, όσο και από τα ΠΕΠ, στις περιφέρειες της χώρας ακολουθεί την υψηλή γεωγραφική συγκέντρωση της επιχειρηματικότητας στις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Από τα στοιχεία του Πίνακα I του Παραρτήματος προκύπτει ότι στην περίπτωση του ΤΕΠΙΧ II οι μισές σχεδόν αιτήσεις (46,67%) για τη λήψη δανείων με κρατική υποστήριξη υποβλήθηκαν στις δύο αυτές περιφέρειες της χώρας, ενώ και οι εκταμιεύσεις ακολουθούν παρόμοια κατανομή (βλ. Διάγραμμα 4.1). Σημειώνεται, ότι το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο (58,11%) στην περίπτωση του Υποπρογράμματος I το οποίο ενεργοποιήθηκε εκ νέου το 2022 και αφορούσε την παροχή δανείων επενδυτικού σκοπού που χρησιμοποιήθηκαν από τις επιχειρήσεις για τη διενέργεια επενδυτικών σχεδίων (βλ. Πίνακα II Παραρτήματος).

---

⁵² EAT Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα 4: <https://hdb.gr/tepich-ii-ypoprogramma-4-gia-tin-parochi/>.

Διάγραμμα 4.1

Αριθμός δανείων ΤΕΠΙΧ ΙΙ – ΕΠΑνΕΚ ανά Περιφέρεια

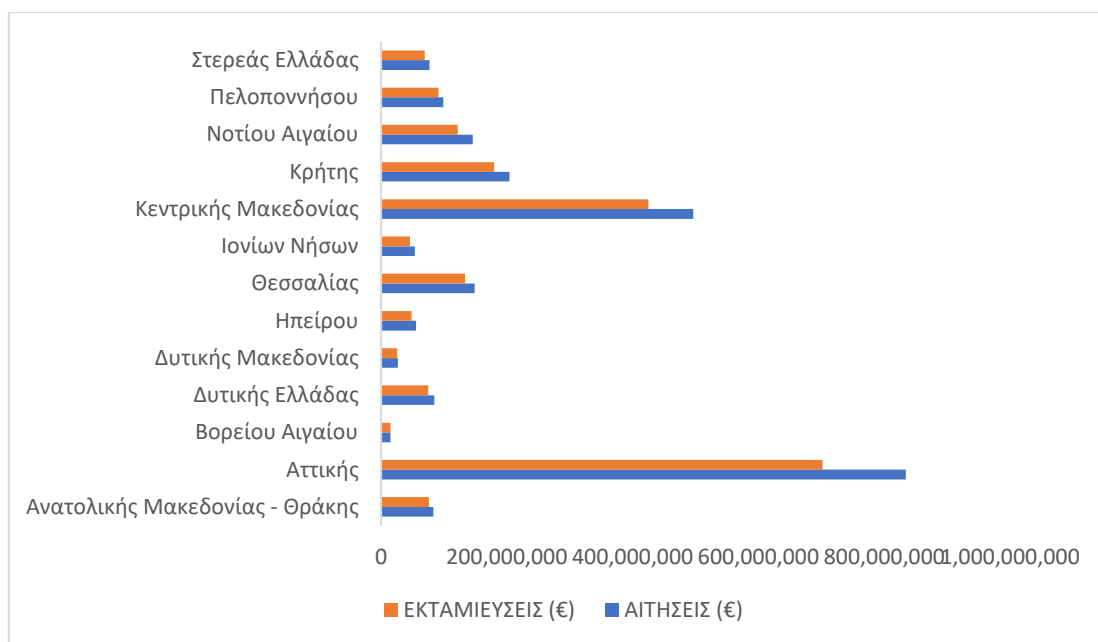

Πηγή: EAT (2023), επεξεργασία γράφοντα.

Αντίστοιχα, το ποσοστό που αντιστοιχεί στις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας σε όρους ζήτησης δανείων ανέρχεται συνολικά σε 57,95% (Αττική: 35,9%, Κεντρική Μακεδονία: 21,35%), ενώ τα αντίστοιχο ποσοστό για τις εκταμιεύσεις είναι 56,35% (Αττική: 34,94%, Κεντρική Μακεδονία: 21,16%), όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.2:

Διάγραμμα 4.2

Περιφερειακή διάσταση πόρων ΤΕΠΙΧ II (ΕΠΑνΕΚ)

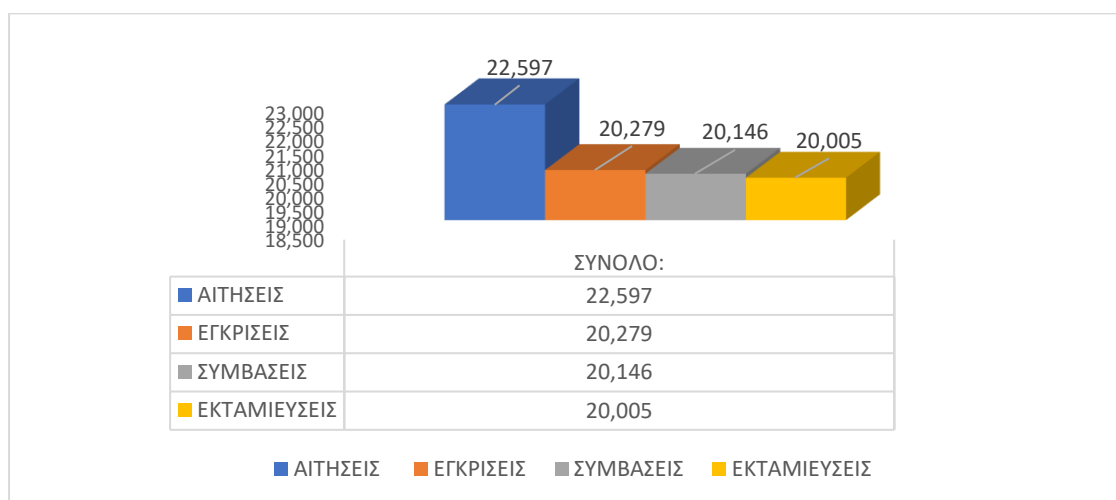

Πηγή: EAT (2023), επεξεργασία γράφοντα.

Επιπρόσθετα, επί συνόλου 22.957 αιτήσεων που υποβλήθηκαν για την παροχή δανείων με τη στήριξη των εργαλείων του ΤΕΠΙΧ II, εγκρίθηκαν 20.279 (ποσοστό 89,74%) από τις συνεργαζόμενες τράπεζες και συμβασιοποιήθηκαν 20.146 (ποσοστό 89,15%) (βλ. παρακάτω Διάγραμμα 4.3):

Διάγραμμα 4.3

Αιτήσεις, εγκρίσεις, συμβάσεις κι εκταμιευμένα δάνεια ΤΕΠΙΧ II

Πηγή: EAT (2023), επεξεργασία γράφοντα.

Σε ό,τι αφορά την κλαδική διάσταση των δικαιούχων των δανείων που χορηγήθηκαν μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, οι κλάδοι που κυριάρχησαν ήταν το χονδρικό και λιανικό εμπόριο-επισκευές μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών (44,54%), η μεταποίηση (12,19%) και οι δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης (11,78%), οι οποίοι κάλυψαν συνολικά το 68,5% των αιτήσεων χρηματοδότησης και απορρόφησαν το 75,36% του συνολικού ποσού εγκεκριμένων δανείων. Συγκεκριμένα, το χονδρικό και λιανικό εμπόριο-επισκευές μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών απορρόφησε το 46,07% των εγκρίσεων, η μεταποίηση το 17,79% και οι δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης το 11,5% (ΕΑΤ 2023, σελ. 21-22).

4.4 Αξιολόγηση αποτελεσμάτων ΤΕΠΙΧ ΙΙ

Η αξιολόγηση του ΤΕΠΙΧ ΙΙ για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση και με στόχο την οικονομική και κοινωνική συνοχή μπορεί να γίνει, αφενός με δείκτες εκροών (Λαδής & Νταλάκου 2016, σελ. 185) λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους που τέθηκαν κατά το στάδιο διαμόρφωσης της πολιτικής κι αφετέρου, σε σύγκριση με τις εκροές του προηγούμενου ταμείου, δηλαδή του ΤΕΠΙΧ Ι της περιόδου 2007-2013. Επίσης, εξετάζονται οι επιπτώσεις των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ στο σύνολο των ανεξόφλητων δανείων ΜμΕ, καθώς και ο βαθμός πρόσβασης σε αυτά από τις ΜμΕ έως το 2022.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία της πρόσφατης έκθεσης αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης του ΤΕΠΙΧ ΙΙ για το έτος 2022 (ΕΑΤ, 2023) προκύπτει ότι έχουν εγκριθεί 20.279 δάνεια συνολικού ποσού € 2,275 δις, έχουν συμβασιοποιηθεί 20.146 δάνεια ύψους € 2,227 δις κι έχουν εκταμιευθεί 20.005 δάνεια ύψους € 2,179 δις (βλ. συγκεντρωτικά στοιχεία Πίνακα 2). Λαμβάνοντας υπόψη ότι η συνολική δημόσια δαπάνη για το ΤΕΠΙΧ ΙΙ ανήλθε σε € 1,003 δις, ο συντελεστής μόχλευσης κεφαλαίων ανήλθε σε 2,17 σε όρους εκταμιεύσεων⁵³.

---

⁵³ Για λόγους σύγκρισης, ο συντελεστής μόχλευσης του ΤΕΠΙΧ ΙΙ ήταν 1,99 (Argyriou *et al*, 2020).

Πίνακας 4.2

ΤΕΠΙΧ II – Επιχειρηματική Χρηματοδότηση: Υποπρογρ. I, II, III, IV

ΤΕΠΙΧ II: Υπ1+Υπ2+Υπ3+Υπ4	ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΑΝΕΙΩΝ	ΑΞΙΑ (ΣΕ €)
Εγκρίσεις δανείων	20.279	2.274.598.372,16
Συμβάσεις δανείων	20.146	2.227.120.229,50
Εκταμιεύσεις δανείων*	20.005	2.179.390.333,79

* Σε τελικούς αποδέκτες

Πηγή: ΕΑΤ (2023).

Σημειώνεται, ότι στο επιχειρησιακό σχέδιο του ΕΤΕΑν για το ΤΕΠΙΧ II που προαναφέρθηκε, οι στόχοι του βασικού σεναρίου για το τέλος του 2023 μιλούσαν για 7.571 ενισχυόμενες ΜμΕ με δάνεια συνολικού ποσού € 951,4 εκ. και συντελεστή μόχλευσης συνολικά για δάνεια και εγγυήσεις 2,38, χωρίς βέβαια να έχει ληφθεί υπόψη η έκτακτη περίπτωση της πανδημίας που εκδηλώθηκε το 2020. Οι ποσοτικοί στόχοι επομένως του ΤΕΠΙΧ II σε ό,τι αφορά τον αριθμό των ενισχυόμενων επιχειρήσεων έχουν υπερκαλυφθεί, ενώ και ο συντελεστής μόχλευσης κεφαλαίων είναι αρκετά κοντά στο στόχο που είχε τεθεί στο Επιχειρησιακό Σχέδιο του ΕΤΕΑν, προκατόχου της ΕΑΤ.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του ΤΕΠΙΧ II (76% των εγκρίσεων) κατευθύνθηκε στα Υποπρογράμματα III και IV που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν στις έκτακτες συνθήκες της πανδημίας όταν εφαρμόστηκε το προσωρινό πλαίσιο χορήγησης κρατικών ενισχύσεων της ΕΕ-27⁵⁴ που ήταν ιδιαίτερα ευέλικτο. Η πλειοψηφία των δανείων χορηγήθηκε το 2020, το πρώτο έτος δηλαδή της πανδημίας (βλ. Διάγραμμα 4.4). Αντίθετα, τα Υποπρογράμματα I και II που προκηρύχθηκαν το 2018 δεν είχαν ανάλογη επιτυχία (ποσοστό 24% των εγκρίσεων), όπως φαίνεται και στον παρακάτω Πίνακα 4.3 και το Διάγραμμα 4.5:

⁵⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2020_091_I_0001.

Πίνακας 4.3

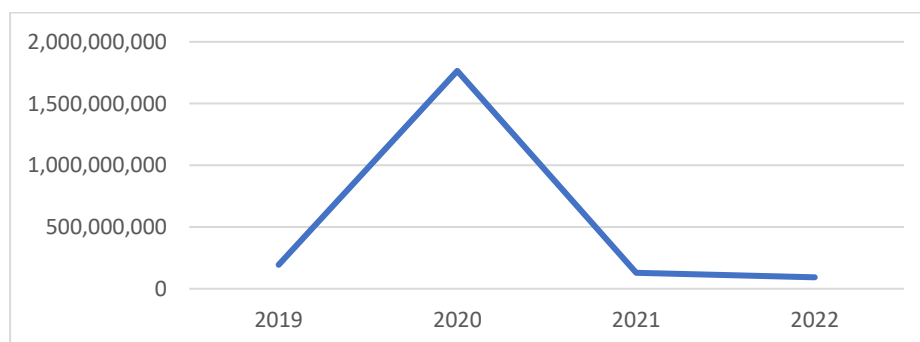
ΤΕΠΙΧ II - Πορεία υλοποίησης Υποπρογραμμάτων I, II, III και IV

ΤΕΠΙΧ II (σε €)	2019 ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ	2019 ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ*	2020 ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ	2020 ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ*	2021 ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ	2021 ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ*	2022 ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ	2022 ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ*	ΣΥΝΟΛΟ ΕΓΚΡΙΣΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΩΝ*
ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ I	80.428.030	43.010.545	33.149.156	53.202.384	57.841.931	26.567.229	119.608.293	91.319.025	291.027.410	214.099.183
ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ II	194.559.831	151.175.131	59.715.105	94.741.660		693.312		42.030	254.274.936	246.652.133
ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ III			1.300.012.889	1.281.276.050		11.397.167		1.129.731	1.300.012.889	1.293.802.948
ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ IV			383.829.928	335.711.355	45.453.210	91.369.188		166.200	429.283.138	427.246.743
ΣΥΝΟΛΑ:	274.987.861	194.185.676	1.776.707.078	1.764.931.449	103.295.141	130.026.896	119.608.293	92.656.986	2.274.598.373	2.181.801.007

Πηγή: EAT (2023), επεξεργασία γράφοντα.

Διάγραμμα 4.4

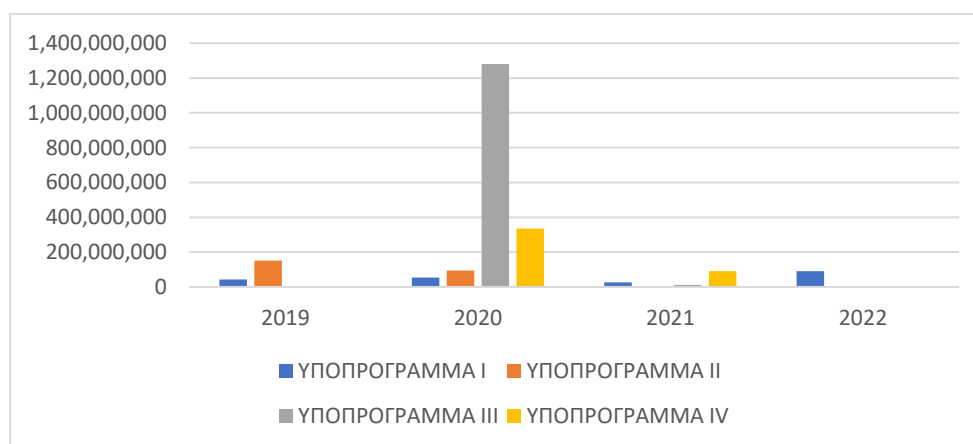
Συνολικές εκταμιεύσεις ΤΕΠΙΧ II

Πηγή: EAT (2023), επεξεργασία γράφοντα.

Διάγραμμα 4.5

Εκταμιεύσεις άνα Υποπρόγραμμα ΤΕΠΙΧ II

Πηγή: EAT (2023), επεξεργασία γράφοντα.

Το ΤΕΠΙΧ ΙΙ παρουσιάζει καλύτερες επιδόσεις σε σύγκριση με το ΤΕΠΙΧ Ι του ΕΣΠΑ 2007-2013, τόσο σε όρους συνολικών εκταμιεύσεων και συνολικών πόρων που διατέθηκαν σε δάνεια προς ΜμΕ σε σχέση με το σύνολο των ανεξόφλητων δανείων ΜμΕ στην Ελλάδα⁵⁵, όσο και σε αριθμό ωφελούμενων επιχειρήσεων, όπως φαίνεται στα στοιχεία του παρακάτω Πίνακα 4.4:

Πίνακας 4.4

Συγκριτικά στοιχεία μεταξύ ΤΕΠΙΧ Ι και ΤΕΠΙΧ ΙΙ

Δείκτες επιπτώσεων	ΤΕΠΙΧ Ι (οριστικά στοιχεία 2016)**	%	ΤΕΠΙΧ ΙΙ (στοιχεία 31-12-2021)***	%
Συνολική δημόσια δαπάνη εκταμιεύσεων δανείων σε ΜμΕ / Σύνολο ανεξόφλητων δανείων ΜμΕ στην Ελλάδα*	417.180.143 € / 48,4 δις €	0,86%	1,003 δις € / 25,5 δις €	3,90%
Σύνολο πόρων (δημόσιων και ιδιωτικών) που διατέθηκαν σε δάνεια προς ΜμΕ / Σύνολο ανεξόφλητων δανείων ΜμΕ στην Ελλάδα*	829.341.597 € / 48,4 δις €	1,70%	2.274.598.372 € / 25,5 δις €	8,90%
Συνολικός αριθμός συμβασιολογημένων δανείων / Αριθμός ΜμΕ στην Ελλάδα****	7.627 / 705.329	1,08%	20.146 / 731.829	2,75%

* OECD (2022), *Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard 2023, Greece*.

** Argyriou, Labrinidis & Rekkas, (2020) in Apostolopoulos & Papazoglou (eds.), pp, 137-173.

*** EAT (2023).

**** European Commission (2023), *SBA Factsheet - Greece*.

Υπολογισμοί γράφοντα.

Επίσης, τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ ΙΙ κάλυψαν ένα σημαντικό ποσοστό του χρηματοδοτικού κενού που, όπως προαναφέρθηκε στην ex-ante αξιολόγηση, είχε υπολογισθεί σε € 3,654 δις. Ειδικότερα, τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ ΙΙ συντέλεσαν στην παροχή δανείων συνολικού ύψους € 2,274 δις, ποσό το οποίο ανέρχεται σε 62,2% του ανωτέρω χρηματοδοτικού κενού. Η κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού αποτέλεσε βασικό στόχο του ΤΕΠΙΧ ΙΙ και κύριος λόγος για τη χρηματοδότησή του από το ΕΠΑνεΚ.

Ωστόσο, η συμβολή του ΤΕΠΙΧ ΙΙ στην προσπάθεια για καλύτερη πρόσβαση των ελληνικών ΜμΕ σε χρηματοδότηση παραμένει αισθητά χαμηλή, καθώς για το 2021 και σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.4:

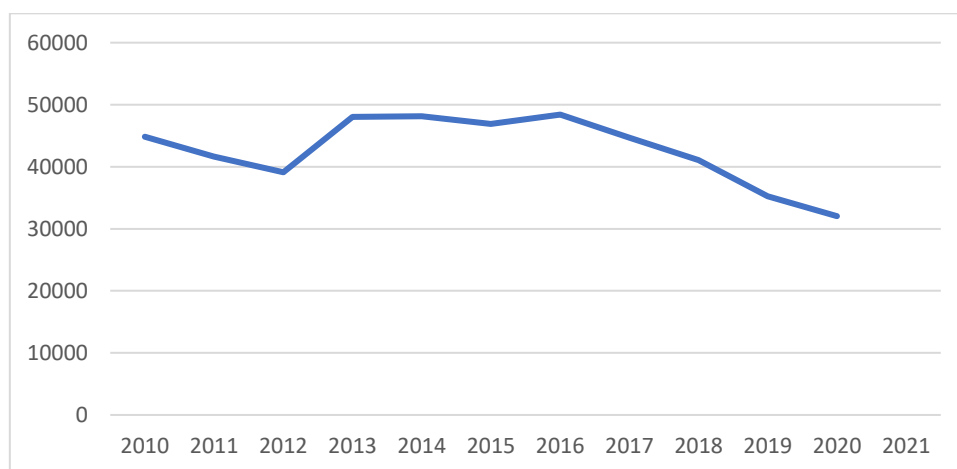
⁵⁵ Για τη χρονολογική σειρά των Ανεξόφλητων Δανείων ΜμΕ (Outstanding Business Loans, SMEs) για την Ελλάδα, βλ. OECD (2022) και <https://stats.oecd.org/>.

- Το συνολικό ποσό δημόσιας δαπάνης που διατέθηκε για δάνεια προς ΜμΕ μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ (€ 1,003 δις) αντιστοιχεί μόλις στο 3,9% του συνόλου των ανεξόφλητων δανείων ΜμΕ. Αν σε αυτό το ποσό προστεθεί το ποσό του € 1,1 εκ. που διοχετεύθηκε μέσω ΕΠΑνΕΚ για τη χορήγηση εγγυήσεων σε δάνεια κεφαλαίου κίνησης προς επιχειρήσεις μέσω του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19 (ΕΑΤ, 2022:14), το εν λόγω ποσοστό ανέρχεται σε 7,85% (συμβολή Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19: 3,95%).
- Το άθροισμα των δημόσιων και ιδιωτικών πόρων που διατέθηκαν για δάνεια προς ΜμΕ μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ αντιστοιχεί μόλις στο 8,9% του συνόλου των ανεξόφλητων δανείων ΜμΕ. Εάν σε αυτό το ποσό προστεθεί το ποσό των € 3,5 εκ. που διοχετεύθηκε μέσω ΕΠΑνΕΚ για τη χορήγηση εγγυήσεων σε δάνεια κεφαλαίου κίνησης προς επιχειρήσεις μέσω του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19 (ΕΑΤ, 2022:14), το εν λόγω ποσοστό ανέρχεται σε 22,6% (συμβολή Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19: 13,7%).

Το μείζον πρόβλημα της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση αναδεικνύεται από την αρνητική πορεία του δείκτη των ανεξόφλητων δανείων ΜμΕ (ΟΟΣΑ, 2022) και αποτυπώνεται γραφικά στο Διάγραμμα 4.6:

Διάγραμμα 4.6

Ανεξόφλητα δάνεια ΜμΕ

Πηγή: OECD.Stat, επεξεργασία γράφοντα.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι μόλις το 2,75% των ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα (δηλαδή λιγότερες από 3 στις 100 επιχειρήσεις) κατάφεραν να έχουν πρόσβαση στα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, καθώς στο πλαίσιο του εν λόγω ταμείου εκταμιεύθηκαν τελικά περίπου 20 χιλιάδες δάνεια προς τις επιχειρήσεις, με έμφαση στις ΜμΕ. Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων χορηγήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19. Παρόλα αυτά, ο αριθμός αυτός ως ποσοστό επί του συνόλου των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα (732.300 το 2022⁵⁶), είναι εξαιρετικά χαμηλός (2,75%) και ουσιαστικά, επιβεβαιώνει ότι η δημόσια παρέμβαση για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε χρηματοδότηση μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ και του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19 που χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΣΠΑ 2014-2020, αποδεικνύεται αναποτελεσματική σε σχέση με το συνολικό αριθμό των ΜμΕ στην Ελλάδα. Το συμπέρασμα αυτό συμφωνεί με τη διαπίστωση που καταγράφεται στο εγκεκριμένο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του ΕΣΠΑ 2021-2027, όπου καταγράφεται επίσημα ότι μόλις 15.000 έως 25.000 ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα έχουν σήμερα πρόσβαση σε χρηματοδότηση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2022β, σελ. 70).

Το ποσοστό αυτό είναι πάντως μεγαλύτερο σε σχέση με το αντίστοιχο των προγραμμάτων του ΤΕΠΙΧ Ι που χρηματοδοτήθηκε κατά την περίοδο του ΕΣΠΑ 2007-2013, όταν μόλις 1 στις 10 ΜμΕ (ποσοστό 0,95%) συμμετείχαν στα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ Ι (Argyriou *et al*, 2020). Ωστόσο, δεν πρέπει να υποτιμάται το γεγονός ότι το 76% των εκταμιευμένων δανείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ (δηλαδή 3 στα 4 δάνεια) διοχετεύθηκε μέσω των Υποπρογραμμάτων ΙΙΙ και ΙV κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 και σύμφωνα με το προσωρινό πλαίσιο χορήγησης κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Αντίστοιχα, στο πλαίσιο του Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19, το οποίο όπως προαναφέρθηκε δεν χρηματοδοτήθηκε μόνο με πόρους του ΕΠΑνεΚ, αλλά και από πόρους του εθνικού σκέλους ΠΔΕ, έλαβαν δάνεια 17.483 επιχειρήσεις (ΜμΕ και μεγάλες), ποσοστό που αντιστοιχεί μόλις σε 2,38% του συνόλου των ελληνικών επιχειρήσεων το 2022.

---

⁵⁶ Εκ των οποίων 731.829 είναι ΜμΕ, 94,4% πολύ μικρές, 5% μικρές και 0,5% μεσαίες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023β).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας παρουσιάστηκε η συμβολή των χρηματοδοτικών εργαλείων της ΕΑΤ στην επίτευξη των στόχων του ΕΣΠΑ 2014-2020 για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ. Ειδικότερα, εξετάστηκε η συμβολή των εργαλείων δανειακού τύπου του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, όπως σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο των τεσσάρων Υποπρογραμμάτων υπό το γενικό τίτλο «Επιχειρηματική Χρηματοδότηση». Επισημαίνεται, ότι η παρούσα εργασία δεν εξετάζει την επίτευξη μακροχρόνιων, δομικών, κοινωνικών στόχων του ΕΣΠΑ, αλλά επικεντρώνεται στη χρηματοδότηση των ΜμΕ στην οποία εστιάζει η δράση της ΕΑΤ. Η αποτίμηση άλλωστε της δράσης της ΕΑΤ στην υλοποίηση των αναπτυξιακών στόχων του ΕΣΠΑ δεν είναι εύκολη, μεταξύ άλλων και λόγω του μικρού χρονικού διαστήματος που η ΕΑΤ λειτουργεί και το βραχύ διάστημα υλοποίησης των δράσεων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ.

Από την εξέταση της πορείας υλοποίησης συνολικά των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Οι ποσοτικοί στόχοι που είχαν τεθεί στο επιχειρησιακό σχέδιο του ΤΕΠΙΧ ΙΙ στο πλαίσιο της ex-ante αξιολόγησης καλύφθηκαν πλήρως. Ειδικότερα, ο στόχος ως προς τον αριθμό των δικαιούχων ΜμΕ υπερκαλύφθηκε. Επίσης, υπερκαλύφθηκε και ο στόχος ως προς το συνολικό ποσό των χορηγούμενων δανείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, με αποτέλεσμα να μην εμφανίζονται αδιάθετα ποσά στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020.
- Σημαντική συμβολή είχαν τα Υποπρογράμματα ΙΙΙ και ΙV. Ειδικότερα, το 76% των εγκεκριμένων δανείων χορηγήθηκαν από τα Υποπρογράμματα ΙΙΙ και ΙV, τα οποία αφορούσαν την παροχή ρευστότητας μέσω κεφαλαίων κίνησης για την αντιμετώπιση των συνεπειών των μέτρων κατά της πανδημίας Covid-19 και σχεδιάστηκαν με βάση το προσωρινό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων της Επιτροπής που ήταν ιδιαίτερα ευέλικτο.

- Το χρηματοδοτικό κενό που προσδιορίστηκε στο επιχειρησιακό σχέδιο του ΤΕΠΙΧ II καλύφθηκε σε ποσοστό 62,2%, συμπεριλαμβανομένων των Υποπρογραμμάτων III και IV.
- Ο συντελεστής μόχλευσης πόρων από τον ιδιωτικό τομέα ανήλθε σε 2,17, κοντά στο δηλωμένο στο επιχειρησιακό σχέδιο του ΤΕΠΙΧ II στόχο (2,38).
- Μεγάλη ζήτηση είχε η κατηγορία των κεφαλαίων κίνησης για την κάλυψη βραχυπρόθεσμων αναγκών ρευστότητας, καθώς η μεγάλη πλειοψηφία των δανείων χορηγήθηκαν στο πλαίσιο των Υποπρογραμμάτων III και IV για την επείγουσα κάλυψη των αρνητικών συνεπειών της πανδημίας. Αντίθετα, τα δάνεια για αναπτυξιακούς σκοπούς που αποτελούσαν και την κύρια στόχευση του ΕΠΑνΕΚ στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020, ήταν εμφανώς λιγότερα. Κάτι που υποδηλώνει τη χαμηλή ζήτηση κεφαλαίων για επενδυτικούς σκοπούς κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο.
- Το ποσοστό αποδοχής αιτήσεων χορήγησης δανείων ανήλθε συνολικά σε 89,74% των αιτήσεων που υποβλήθηκαν για τα τέσσερα Υποπρογράμματα του ΤΕΠΙΧ II.
- Οι ποσοτικοί δείκτες αποτελέσματος του ΤΕΠΙΧ II είναι καλύτεροι από τους αντίστοιχους του ΤΕΠΙΧ I, το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013.
- Ωστόσο, η συμβολή του ΤΕΠΙΧ II λαμβάνοντας υπόψη το άθροισμα των δημόσιων και ιδιωτικών πόρων που διατέθηκαν για δάνεια προς ΜμΕ, παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή ως ποσοστό του συνόλου των ανεξόφλητων δανείων προς ΜμΕ σε επίπεδο χώρας (μόλις 8,9%).
- Το ποσοστό των ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και είχαν πρόσβαση σε τραπεζική χρηματοδότηση μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ II ανήλθε μόλις σε 2,75% (περίπου 3 στις 100 επιχειρήσεις).
- Η αδυναμία πρόσβασης σε χρηματοδότηση για την πλειοψηφία των ΜμΕ αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Είναι

αξιοσημείωτο ότι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στα τέλη του 2021 κυμάνθηκε στα ίδια περίπου επίπεδα με αυτό του 2016 όταν σχεδιάστηκε το ΤΕΠΙΧ II, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα I του Παραρτήματος (Δανέοσις, 2022).

- Παρατηρείται υψηλή γεωγραφική συγκέντρωση σε επίπεδο αιτήσεων και εκταμιεύσεων στις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, κάτι που επιδρά αρνητικά στην επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής.
- Ο κλάδος με τη μεγαλύτερη συμμετοχή ΜμΕ στα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ II είναι το χονδρικό και λιανικό εμπόριο και ακολουθούν με μεγάλη διαφορά η μεταποίηση και η παροχή υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης.

Εν κατακλείδι, το ποσό που διατέθηκε από το ΕΣΠΑ 2014-2020 μέσω του ΕΠΑνΕΚ για τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΤΕΠΙΧ II απορροφήθηκε στο σύνολό του. Επίσης, υπερκαλύφθηκε και ο στόχος για τον αριθμό των δικαιούχων ΜμΕ. Παράλληλα, τα εν λόγω χρηματοδοτικά εργαλεία κάλυψαν σημαντικό μέρος του χρηματοδοτικού κενού στην ελληνική οικονομία και είχαν καλύτερες επιδόσεις από τα εργαλεία του ΤΕΠΙΧ I του ΕΣΠΑ 2007-2013. Συνεπώς, οι ποσοτικοί στόχοι του ΤΕΠΙΧ II καλύφθηκαν στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020.

Ωστόσο, η συμβολή των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ II στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων του ΕΣΠΑ 2014-2020 δεν φαίνεται να ήταν η αναμενόμενη, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των συγχρηματοδοτούμενων πόρων απορροφήθηκε από τα Υποπρογράμματα III και IV, τα οποία είχαν αποκλειστικό στόχο την αντιμετώπιση της αυξημένης ζήτησης κεφαλαίων κίνησης για την κάλυψη έκτακτων αναγκών ρευστότητας των επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Παράλληλα, στην παροχή χρηματοδότησης μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΤΕΠΙΧ II είχαν πρόσβαση μόνο 3 στις 100 ΜμΕ της χώρας, κάτι που δεν συνεισφέρει θετικά στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και κατ' επέκταση της ελληνικής οικονομίας. Τέλος, το ποσό δανείων που χορηγήθηκε μέσω του ΤΕΠΙΧ II αποτελεί πολύ μικρό ποσοστό του συνόλου των ανεξόφλητων δανείων προς ΜμΕ σε επίπεδο χώρας, κάτι που αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω δημόσιας παρέμβασης για την

επίλυση του προβλήματος χρηματοδότησης που θα επηρεάσει θετικά τις προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Κατά συνέπεια, η χρηματοδότηση του ΤΕΠΙΧ II της ΕΑΤ μέσω του ΕΣΠΑ 2014-2020, παρόλο που σε ποσοτικούς όρους κρίνεται ικανοποιητική, δεν φαίνεται να άφησε θετικά αναπτυξιακά αποτελέσματα στην ελληνική οικονομία, καθώς διοχετεύθηκε κυρίως στην παροχή έκτακτης ρευστότητας στις ελληνικές ΜμΕ κατά τη διάρκεια της πανδημίας για την αντιμετώπιση των αρνητικών οικονομικών συνεπειών των υγειονομικών μέτρων που ελήφθησαν. Η εξέλιξη αυτή είχε ως στόχο τη βραχυπρόθεσμη στήριξη της επιχειρηματικότητας στις έκτακτες συνθήκες της πανδημίας, χωρίς όμως να συνεισφέρει θετικά στη δημιουργία προοπτικών ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, κάτι που αποτέλεσε στόχο της περιφερειακής πολιτικής μέσω του ΕΣΠΑ 2014-2020.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Ι

Συγκεντρωτικά στοιχεία Υποπρογραμμάτων Ι, ΙΙ, ΙΙΙ & ΙV ΤΕΠΙΧ ΙΙ άνα Περιφέρεια

ΤΕΠΙΧ ΙΙ (ΥΠ1+ΥΠ2+ΥΠ3+ΥΠ4) - ΕΠΑΝΕΚ/ Περιφέρεια	ΑΙΤΗΣΕΙΣ	% ΑΙΤΗΣΕΩΝ	ΑΙΤΗΣΕΙΣ (€)	ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ	ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ / ΑΙΤΗΣΕΙΣ	ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ (€)	ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ (€)	ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ	% ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΩΝ	ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ (€)	ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ /ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ
Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	1.031	4,73%	80.943.330,00	858	83,22%	76.507.330,00	857	74.934.034,86	855	4,77%	74.600.462,52	99,65%
Αττικής	6.651	30,53%	763.652.563,05	5.592	84,08%	707.286.109,05	5.540	687.805.856,05	5.499	30,68%	668.138.707,59	98,34%
Βορείου Αιγαίου	319	1,46%	14.969.500,00	266	83,39%	14.694.500,00	266	14.579.927,32	265	1,48%	14.549.019,35	99,62%
Δυτικής Ελλάδας	1.224	5,62%	82.025.785,89	976	79,74%	75.674.785,89	971	74.484.075,92	965	5,38%	73.747.067,79	98,87%
Δυτικής Μακεδονίας	426	1,96%	26.507.919,93	335	78,64%	25.706.419,93	335	25.648.221,83	333	1,86%	25.537.797,94	99,40%
Ηπείρου	719	3,30%	52.738.725,00	609	84,70%	48.154.725,00	607	47.529.933,07	605	3,38%	47.129.481,59	99,34%
Θεσσαλίας	1.417	6,51%	142.470.930,26	1.240	87,51%	130.695.205,26	1.235	129.483.906,09	1.232	6,87%	128.830.369,65	99,35%
Ιονίων Νήσων	704	3,23%	48.063.941,49	540	76,70%	46.618.941,49	539	46.220.644,86	527	2,94%	43.466.284,23	97,59%
Κεντρικής Μακεδονίας	3.516	16,14%	456.601.303,91	2.917	82,96%	418.975.153,91	2.897	410.001.606,07	2.867	16,00%	401.668.939,85	98,29%
Κρήτης	1.789	8,21%	186.854.794,44	1.566	87,53%	178.409.794,44	1.556	175.715.679,76	1.536	8,57%	170.292.117,88	98,08%
Νοτίου Αιγαίου	1.580	7,25%	129.913.567,99	1.314	83,16%	125.019.067,99	1.300	120.080.703,34	1.290	7,20%	115.054.951,63	98,17%
Πελοποννήσου	1.409	6,47%	93.644.914,21	1.178	83,61%	90.395.414,21	1.168	88.710.628,48	1.166	6,51%	88.322.582,38	98,98%
Στερεάς Ελλάδας	998	4,58%	73.858.248,00	789	79,06%	69.787.848,00	784	68.311.227,19	784	4,37%	67.827.213,19	99,37%
ΣΥΝΟΛΟ:	21.783	100,00%	2.152.245.524,17	18.180	Μ.Ο.: 82,64%	2.007.925.295,17	18.055	1.963.506.444,84	17.924	100,00%	1.919.164.995,59	

Πηγή: ΕΑΤ (2023). Επεξεργασία γράφοντα.

Πίνακας ΙΙ

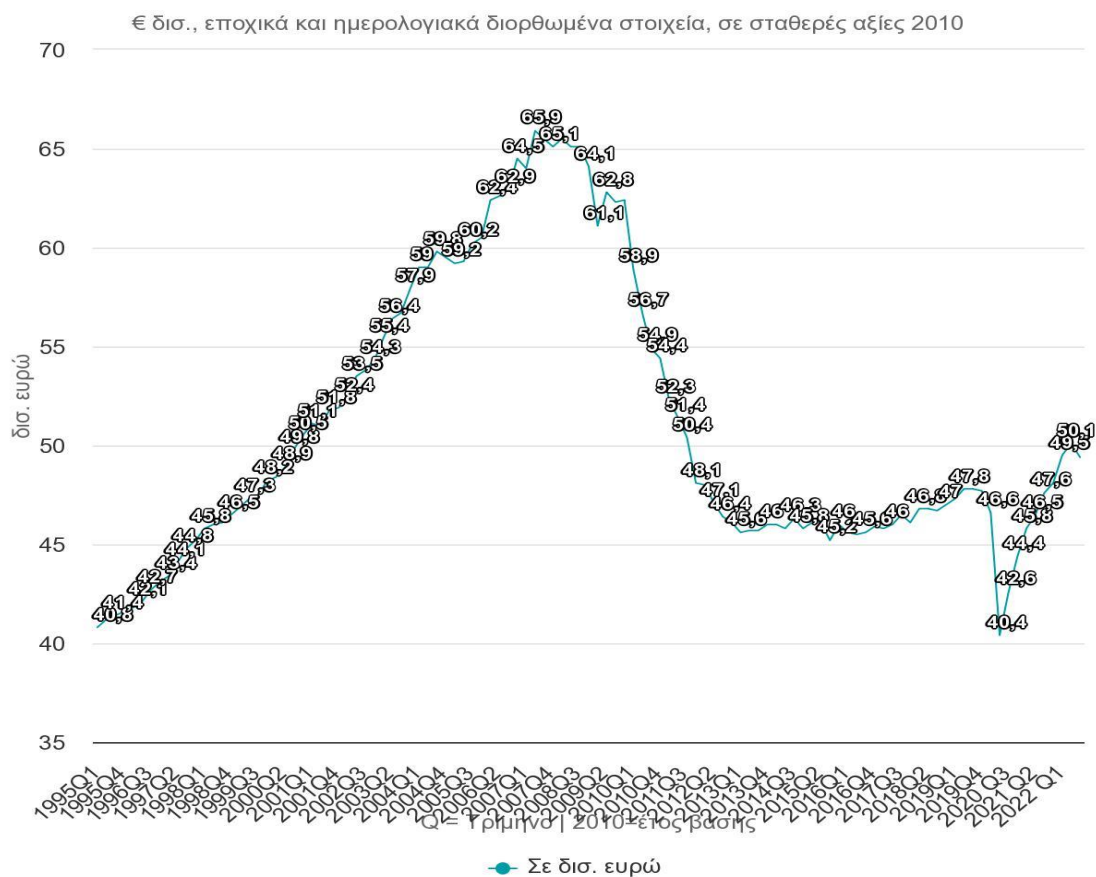
Στοιχεία Υποπρογράμματος Ι ΤΕΠΙΧ ΙΙ άνα Περιφέρεια

ΤΕΠΙΧ ΙΙ (ΥΠ Ι ΕΠΑΝΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ) - ΕΠΑΝΕΚ / Περιφέρεια	ΑΙΤΗΣΕΙΣ	% ΑΙΤΗΣΕΩΝ	ΑΙΤΗΣΕΙΣ (€)	ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ	ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ / ΑΙΤΗΣΕΙΣ	ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ (€)	ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ (€)	ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ	% ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΩΝ	ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ (€)	ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΕΙΣ /ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ
Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	9	1,11%	2.346.000,00	7	77,78%	2.281.000,00	6	1.831.000,00	5	0,97%	1.610.372,58	71,43%
Αττικής	289	35,50%	70.687.773,68	264	91,35%	64.090.723,68	212	50.929.256,70	180	35,02%	33.634.858,38	68,18%
Βορείου Αιγαίου	1	0,12%	100.000,00	1	100,00%	100.000,00	1	100.000,00	1	0,19%	99.092,03	100,00%
Δυτικής Ελλάδας	26	3,19%	2.718.990,00	26	100,00%	2.718.990,00	21	1.878.990,00	15	2,92%	1.141.981,87	57,69%
Δυτικής Μακεδονίας	2	0,25%	270.000,00	1	50,00%	150.000,00	1	150.000,00	1	0,19%	150.000,00	100,00%
Ηπείρου	23	2,83%	2.762.425,00	20	86,96%	2.422.425,00	18	1.882.425,00	17	3,31%	1.557.209,00	85,00%
Θεσσαλίας	28	3,44%	6.350.200,26	25	89,29%	5.950.700,26	20	5.333.701,26	18	3,50%	4.849.150,11	72,00%
Ιονίων Νήσων	33	4,05%	5.363.957,75	31	93,94%	5.038.957,75	30	4.828.957,75	20	3,89%	2.319.597,12	64,52%
Κεντρικής Μακεδονίας	184	22,60%	39.601.128,00	161	87,50%	35.882.128,00	141	30.971.328,00	115	22,37%	23.408.184,66	71,43%
Κρήτης	97	11,92%	17.297.952,00	87	89,69%	15.839.952,00	77	14.408.217,00	63	12,26%	9.297.203,24	72,41%
Νοτίου Αιγαίου	80	9,83%	15.950.738,58	79	98,75%	15.912.238,58	65	11.633.024,91	57	11,09%	6.832.225,23	72,15%
Πελοποννήσου	30	3,69%	5.252.100,00	25	83,33%	4.450.600,00	15	2.897.800,00	15	2,92%	2.840.610,26	60,00%
Στερεάς Ελλάδας	12	1,47%	3.338.360,00	12	100,00%	3.338.360,00	7	2.238.500,00	7	1,36%	1.754.500,00	58,33%
ΣΥΝΟΛΟ:	814	100,00%	172.039.625,27	739	Μ.Ο.: 88,35%	158.176.075,27	614	129.083.200,62	514	100,00%	89.494.984,48	

Πηγή: ΕΑΤ (2023). Επεξεργασία γράφοντα.

Διάγραμμα Ι

Εξέλιξη Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ)

Πηγή: Διανέοσις (2022), <https://www.dianeosis.org/crisis-monitor/>.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Argyriou, T, Labrinidis, G. & Rekkas, T. (2020). Financial instruments for the support of SMEs: The case of the Entrepreneurship Fund, *The Impact of EU Structural Funds on Greece (1981-2019): Successes, Failures, Lessons learned and Comparisons with other EU members*, Apostolopoulos N., Papazoglou M. (eds.), Jean Monnet Centre of Excellence, University of the Peloponnese, Athens, ISBN: 978-960-02-3694-1.
- Boschmans, K. & Pissareva, L. (2017). Fostering Markets for SME Finance: Matching Business and Investor Needs. *OECD SME and Entrepreneurship Papers*, vol. 6, https://doi:10.1787/fin_sme_ent-2017-6-en
- Colombo, M. & Cuda, M. (2023). The Role of Public Development Banks & Institutions in the Implementation of the United Nations' Agenda 2030: A Survey in Europe. Discussion Paper 179, December 2023. *European Commission*. <https://doi.org/10.2765/82646>
- Cowling, M. & Siepel, J. (2013). Public intervention in UK small firm credit markets: Value-for-money or waste of scarce resources? *Technovation*, vol. 33 (8-9), pp. 265-275, <https://doi:10.1016/j.technovation.2012.11.002>
- Cowling, M. (2010). The role of loan guarantee schemes in alleviating credit rationing in the UK. *Journal of Financial Stability*, vol. 6/1, pp. 36-44, doi: [10.1016/j.jfs.2009.05.007](https://doi:10.1016/j.jfs.2009.05.007).
- Craig B., Jackson, W. & Thompson, J. (2008). Credit market failure intervention: Do government sponsored small business credit programs enrich poorer areas? *Small Business Economics*, vol. 30, pp. 345–360. <https://doi:10.1007/s11187-007-9050-5>
- Cusmano, L. & Thomson, J. (2013). Alternative Financing Instruments for SMEs and Entrepreneurs: The Case of Mezzanine Finance. *OECD SME and Entrepreneurship Papers*, No. 2. <https://doi.org/10.1787/3709429e-en>

- Frigerio, M. & Vandone, D. (2020). European development banks and the political cycle. *European Journal of Political Economy*, 62. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2019.101852>
- Jones-Evans, D. (2015), Access to finance to SMEs at a regional level: The case of Finance Wales, *Venture Capital*, vol. 17/1-2, pp. 27-41. <http://dx.doi.org/10.1080/13691066.2015.1052624>
- Kavvadia, H. & Savvides, S. (2020). Funding Economic Development and the Role of National Development Banks - The Case of Cyprus. *World Economics Journal*, Vol. 21. doi: 10.2139/ssrn.3477858
- Nassr, I.K. & Wehinger, G. (2014). Non-bank debt financing for SMEs: The role of securitisation, private placements and bonds. *OECD Journal: Financial Market Trends*, vol. 2014/1. <https://doi.org/10.1787/fmt-2014-5jxx05svvw34>
- Nyikos, G, Kondor, Z. (2022). The Involvement of National Development Banks Promoting Sustainable Finance. *Deturope*, 14(1), 147-163. doi: 10.17573/cepar.2022.1.06
- OECD (2022). *Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard 2022*. <https://doi.org/10.1787/e9073a0f-en>
- OECD (2020). Regional Policy for Greece Post-2020. *OECD Territorial Reviews*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/cedf09a5-en>
- Stiglitz, J. & Weiss, A. (1981). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. *The American Economic Review*, vol. 71, No. 3. (Jun. 1981), pp. 393-410. <https://pages.ucsd.edu/~aronatas/project/academic/Stiglitz%20credit.pdf>
- Thomson J, Boschmans K. & Pissareva L. (2018). Alternative Financing Instruments for SMEs and Entrepreneurs: The case of capital market finance. *OECD SME and Entrepreneurship Papers*, No.10. <https://doi.org/10.1787/dbdda9b6-en>
- Wishlade F., Michie R., Familiari G., Schneidewind P. & Resch A (2016), *Financial Instruments for Enterprises: Final Report - Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing in the European Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund*, European Commission, doi: 10.2776/259268.

Ελληνική

- EAT (2023), *Ταμείο Επιχειρηματικότητας II. Ετήσια έκθεση προόδου 2022*. Αρχείο Διεύθυνσης Επιχειρηματικότητας και Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων. Υπουργείο Ανάπτυξης.
- EAT (2022), *Ταμείο Εγγυοδοσίας Covid-19. Ετήσια έκθεση προόδου 2022*. Αρχείο Διεύθυνσης Επιχειρηματικότητας και Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων. Υπουργείο Ανάπτυξης.
- Λιαργκόβας, Π. (2020). *Δέκα χρόνια κρίση, τρία μνημόνια και μία πανδημία. Η Ελλάδα αναζητώντας διέξοδο*. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα. ISBN: 978-960-16-8666-0.
- Mazzucato, M. (2013), *Το Επιχειρηματικό Κράτος: Ανατρέποντας Μύθους*. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα. ISBN: 9789602189306.
- Μούσης, Ν. (2018). *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα. ISBN: 978-960-02-3391-9.
- Nugent, N. (2012). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, θεσμοί, πολιτικές*. Εκδόσεις Σαββάλα, Αθήνα. ISBN: 978-960-493-168-2.
- ΥπΑνΕπ / Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (2021), *Έρευνα - Μελέτη για την ενίσχυση της ρευστότητας των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων με σύγχρονα χρηματοδοτικά εργαλεία - Παραδοτέο Π.2.2*. Αρχείο Διεύθυνσης Επιχειρηματικότητας και Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων. Υπουργείο Ανάπτυξης.

Διαδικτυακοί Τύποι / Ιστοσελίδες

- Αρανίτου, Β., Αγγελάκης, Α., Νικολακάκης & Μ., Ιωαννίδης, Γ. (2022). *Ο οικονομικός και κοινωνικός ρόλος των Μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα*, Ινστιτούτο Πουλαντζά, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://poulantzas.gr/yliko/meleti-o-oikonomikos-kai-koinonikos-rolos-ton-mikromesaion-epicheiriseon-stin-ellada/>. [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].

- Brown, R. & Lee, N. (2018). The theory and practice of financial instruments for small and medium-sized enterprises”. *EC-OECD Seminar series*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/Brown_When-to-use-financial-instruments.pdf. [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023].
- Barrowclough, D., Marois, T. & McDonald, D. (2020). Public Banks matter at a time of Covid-19 in *Public Banks and Covid-19: Combating the pandemic with public finance*. Municipal Services Project (Kingston), UNCTAD (Geneva) and Eurodad. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://qspace.library.queensu.ca/handle/1974/28139> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Διανέοσις (2022). Πίνακας Ελέγχου Της Ελληνικής Οικονομίας. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.dianeosis.org/crisis-monitor/>. [Πρόσβαση 28 Αυγούστου].
- EAT. *Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα I*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://hdb.gr/ypoprogramma1/> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- EAT. *Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα II*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://hdb.gr/ypoprogramma2/> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- EAT. *Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα III*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://hdb.gr/ypoprogramma3/> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- EAT. *Επιχειρηματική Χρηματοδότηση – Υποπρόγραμμα IV*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://hdb.gr/tepich-ii-ypoprogramma-4-gia-tin-parochi/> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- Equifund. Ιστοσελίδα: <https://equifund.gr/> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- European Central Bank (2022). *Survey on Access to Finance for SMEs*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/index.en.html. [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023].
- European Commission (2023). *SME Factsheets Country Reports*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-strategy/sme-performance-review_en#paragraph_885 [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023].
- European Commission (2015). *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council “Working together for jobs and growth: The role of National Promotional Banks (NPBs) in supporting the Investment Plan for Europe*,

- COM/2015/0361 final. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0361> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). *Ανακοίνωση της Επιτροπής. Προσωρινό πλαίσιο για τη λήψη μέτρων κρατικής ενίσχυσης με σκοπό να στηριχθεί η οικονομία κατά τη διάρκεια της τρέχουσας έξαρσης της νόσου COVID-19 2020/C 91 I/01*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2020_091_I_0001 [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. *Πρόγραμμα InvestEU*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://investeu.europa.eu/index_en [Πρόσβαση 23 Ιουλίου 2023]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. *Πρόγραμμα Single Market Programme*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/cosme_en [Πρόσβαση 23 Ιουλίου 2023].
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. *Ευρώπη 2020 : η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη και την απασχόληση*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://publications.europa.eu/resource/cellar/8d8026dc-d7d7-4d04-8896-e13ef636ae6b.0004.02/DOC_5 [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. *Κατευθυντήριες γραμμές για τις ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα 2014-2020*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XC0723\(03\)&from=SK](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XC0723(03)&from=SK) [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. *Χάρτης Περιφερειακών Ενισχύσεων 2014-2020 για την Ελλάδα*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/252063/252063_1547272_57_2.pdf [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- European Parliament (2017), *Financial Instruments: defining their rationale for triggering their use*, Directorate General for Internal Policies of the Union, Brussels. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2017\)603787](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2017)603787). [Πρόσβαση 23 Ιουλίου 2023].

- ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ (2023). *Συνοπτική Ετήσια Έκθεση 2022 για την Ενημέρωση των Πολιτών*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.antonistkotita.gr/epanek/events.asp?cs=18> [Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2023].
- ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ (2022). *Συνοπτική Ετήσια Έκθεση 2021 για την Ενημέρωση των Πολιτών*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.antonistkotita.gr/epanek/events.asp?cs=18> [Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2023].
- ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ (2021). *Συνοπτική Ετήσια Έκθεση 2020 για την Ενημέρωση των Πολιτών*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.antonistkotita.gr/epanek/events.asp?cs=18> [Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2023].
- ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ (2020). *Συνοπτική Ετήσια Έκθεση 2019 για την Ενημέρωση των Πολιτών*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.antonistkotita.gr/epanek/events.asp?cs=18> [Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2023].
- European Investment Fund. *COSME Financial Instruments*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.eif.org/news_centre/publications/eif_flyer_cosme_en.pdf [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023].
- Ζερβούδη, Ε. (2020), Οι Αναπτυξιακές Τράπεζες & ο ρόλος τους στην εθνική αναπτυξιακή στρατηγική μιας χώρας, *ΕΝΑ Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών, Ιούλιος 2020*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.enainstitute.org/wp-content/uploads/2020/07/%CE%95%CE%9D%CE%91_%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%9E%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%95%CE%A3-%CE%A4%CE%A1%CE%91%CE%A0%CE%95%CE%96%CE%95%CE%A3_FINAL_04072020.pdf. [Πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2023].
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2022). Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2022: Κρίσεις, ελληνική οικονομία και μικρές επιχειρήσεις. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Ετήσια Έκθεση 2022: Κρίσεις, ελληνική οικονομία και μικρές επιχειρήσεις](#) [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].

- IME ΓΣΕΒΕΕ (2022). Εξαμηνιαία αποτύπωση οικονομικού κλίματος στις μικρές επιχειρήσεις - Α' Εξάμηνο 2022. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Εξαμηνιαίο Δελτίο Οικονομικού Κλίματος Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων. Α' Εξάμηνο 2022](#) . [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- Κατσιγιάννη Μ. (2008). Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας. Διπλωματική εργασία. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/2882/Katsigianni.pdf?sequence=3&isAllowed=y> . [Πρόσβαση 9 Σεπτεμβρίου 2023].
- Marois, T. (2021). A dynamic theory of public banks (and why it matters). *Institute for Innovation and Public Purpose*, Working Paper WP 2021/06. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.ucl.ac.uk/bartlett/public-purpose/publications/working-papers> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Marois, T. (2020). The KfW and COVID-19: Coordinating Public Finance Responses at Home and Abroad in *Public Banks and COVID-19: Combating the Pandemic with Public Finance*, Municipal Services Project (Kingston), UNCTAD (Geneva) and Eurodad. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://qspace.library.queensu.ca/handle/1974/28139> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Mazzucato, M., Macfarlane, L., Penna, C. & Ryan-Collins, J. (2018). The role of patient finance in mission-oriented innovation: the market shaping role of state investment banks. *ISIGrowth report*, Deliverable DD4.3, WP4. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.isigrowth.eu/2018/05/24/the-role-of-patient-finance-in-mission-oriented-innovation-the-market-shaping-role-of-state-investment-banks/> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023],
- Mazzucato, M. & Macfarlane, L. (2017). Patient strategic finance: opportunities for state investment banks in the UK. UCL Institute for Innovation and Public Purpose WP (IIPP WP 2017-05). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.ucl.ac.uk/bartlett/public-purpose/wp2017-05> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023],

- Mazzucato, M. & Penna, C. (2015). Beyond Market Failures: The Market Creating and Shaping Roles of State Investment Banks. *Levy Economics Institute*. Working Paper No. 831. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_831.pdf. [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Mazzucato, M. & Penna, C. (2016). The rise of mission-oriented state investment banks: The cases of Germany's KfW and Brazil's BNDES. *SPRU Working Paper Series*, 2015-26, University of Sussex. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://ideas.repec.org/p/sru/ssewps/2015-26.html>. [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- OECD (2022). *2022 Updated G20/OECD High-Level Principles on SME Financing*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.oecd.org/cfe/smes/2022-Update-OECD-G20-HLP-on-SME-Financing.pdf> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- OECD (2022). *Financing SMEs and Entrepreneurship: An OECD Scoreboard 2022*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/financing-smes-and-entrepreneurs_23065265 [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- OECD (2015). *G20/OECD High-Level Principles on SME Financing*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.oecd.org/finance/G20-OECD-High-Level-Principles-on-SME-Financing.pdf> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- OECD. *OECD.Stat. Finance. Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://stats.oecd.org/> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Ρέκκας, Τ. (2023). Εμπόδια στην πρόσβαση των μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, *Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ* 31, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, σσ. 112. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2023/03/rekkas_n31.pdf . [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].
- Rekkas T. (2021). Measuring the importance of SMEs to the national economy: The case of Greece. *e-Journal of Science & Technology*, vol. 16(2), ISSN 17905613, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://ejst.uniwa.gr/eksintaennea.html> . [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023]. [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2023].

- Ρέκκας, Τ. (2017). Χρηματοδοτικά εργαλεία για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση. Η ελληνική εμπειρία μέχρι σήμερα: διαπιστώσεις, συμπεράσματα, προτάσεις. *e-Journal of Science and Technology*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://ejst.uniwa.gr/issues/issue_50/Rekkas_50.pdf [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023].
- Romero, M. J. (2020). Reclaiming Public Development Banks to finance a sustainable and equitable recovery post Covid-19 in *Public Bans and Covid-19: Combating the pandemic with public finance*. Municipal Services Project (Kingston), UNCTAD (Geneva) and Eurodad. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://qspace.library.queensu.ca/handle/1974/28139> [Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2023].
- Rubio, E. (2018). Making better use of public funding: the role of National Promotional Banks and Institutions. *Jacques Delors Institute*. Study No. 115, July 2018. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2018/07/TheRoleofNPBIsintheEUBudget-Rubio-July2018-1.pdf> . [Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2023].
- Stadheim, V. (2020). Public banking in pandemic times: Portugal's Caixa Geral de Depositos in *Public Bans and Covid-19: Combating the pandemic with public finance*. Municipal Services Project (Kingston), UNCTAD (Geneva) and Eurodad. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://qspace.library.queensu.ca/handle/1974/28139> [Πρόσβαση 12 Αυγούστου 2023].
- Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Επενδυτικό Σχέδιο για την Ευρώπη*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/investment-plan/> [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023].
- Τράπεζα της Ελλάδας (2023), Ομιλία του Διοικητή Γιάννη Στουρνάρα: «Ο ρόλος των μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜμΕ) στην Ελληνική Οικονομία» στο συνέδριο που διοργανώνει η ΓΣΕΒΕΕ και το ΕΕΑ: «Οι προκλήσεις των μικρών επιχειρήσεων σε ένα μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον». Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typou/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=a66cdf8e-168b-4cd1-86b9-4f7de3e8f4fd>. [Πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2023].

- Xu, J., Marodon, R. Ru, & X. (2021). Mapping 500+ Development Banks: Qualification Criteria, Stylised Facts, and Development Trends. *NSE Development Financing Research Report*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://financeincommon.org/sites/default/files/2021-10/Mapping%20DFIs%20Worldwide_0.pdf [Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2023].
- ΥπΟιΑνΤ (2016). *Επικαιροποίηση της εκ των προτέρων αξιολόγησης (ex-ante assessment) για τον εκ νέου σχεδιασμό και εφαρμογή των χρηματοδοτικών εργαλείων της ΠΠ 2014-2020 βάσει των νέων δεδομένων της ελληνικής οικονομίας*». Ειδική Υπηρεσία Κρατικών Ενισχύσεων. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.espa.gr/elibrary/Paradoteo_Epikairopoihs_Exante_Axiologisi_Xrimatototikon_ergaleion_FINAL.pdf. [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023]
- ΥπΑνΑν (2014). *Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης – ΕΣΠΑ 2014-2020*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.espa.gr/el/Pages/elibraryFS.aspx?item=2033> [Πρόσβαση 22 Ιουλίου 2023].